

4820
19148

CONTRIBUȚII LA ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

IN VEACUL AL XVIII-lea ȘI AL XIX-lea

DE

N. IORGA

Membru corespondent al Academiei Române.

I. SCRITORII BISERICEȘTI

Sedința dela 6 Martie 1906.

Biserica din Groapă dela Sibiiu, clădită între anii 1788 și 1789, din temelie cum zice inscripția, dar, credem, pe locul altei zidiri mult mai vechi, dreașă apoi cu totul în 1802, înfățișează pe o pânză care e așezată în umbra balconului cantonilor pe acești cititori: Stanca văduva lui Hagi Luca, fiul ei Hagi Constantin Pop și soția acestuia, Păuna sau Păunica, neam de boieri din Oltenia. Tustrei acești întemeietori sunt îngropați în cimitirul bisericii, și o inscripție pusă pe perețele clădirii mai înseamnă și pe alții din aceeași seminție, cari se odihnesc acolo, un Petru, însemnat între bătrânul Hagi Luca și Stana lui, un Ioan, un Petru, un Luca, un Constantin Pop și un Alexandru Pop, cari aceștia din urmă sunt de sigur fiii lui Hagi Constantin, o Maria Manicati, fiica aceluiaș și soția lui Constantin (căsătorită în 1793) (1). Cel care a redactat această pomenire, fiu și el al Hagiului, se chemă Zamfir din botez, iar din școală Zenobie și trăia încă la 1857, când eră «cavaler de Bemșteten, c. c. sfetnic și director la Banca Națională Austriacă».

Hagi Luca sau Hagi Petru Luca fusese un companist grec al Companiei Grecilor Sibiiului, negustor, dar nu așa de bogat, nici cu

(1) V. *Studii și documente*, XII, p. x.

legături întinse, cu faimă mare. Fiul și singurul său moștenitor, Constantin, prin legăturile de familie ale soției sale, ca și prin hărnicia și priceperea lui, ajunsese a fi cu mult mai sus decât atâta. Înainte și după întoarcerea sa dela Locurile Sfinte, unde merse, ca și tatăl său, pentru a se împodobi apoi cu acest titlu de sfințenie : Hagiul, el purtă toate afacerile de bani ale celor mai însemnați boieri olteni și îngrijia de toate comenzile lor, obișnuite și neobișnuite. Ei îl priviau ca pe unul de sama lor și-i dădeau cele mai mari titluri de cinste, cele mai vădite dovezi de prietenie în scrisorile lor. Aceste scrisori sunt în bună parte scrise românește, căci Hagiul, înrăurit de soția sa, acum și ea Hagiică, trecuse cu totul la neamul, la limba noastră.

Singurul din fiii lui Constantin și al Păunei, care trăi, Zamfir acesta sau Zenobie, învăță întâiu la dascălii greci și sași ce se puteau avea la Sibiu. El merse apoi la București ca să asculte învățăturile marelui dascăl Lambru, în casa căruia stătă, după dorința stăruitoare a părinților săi, mai mulți ani. Apoi trecu în Apus, la Pesta, la Viena, unde învăță nemțește în perfecție. Se făcū ofițer, un ofițer cam cheltuitor, și câtva timp scrisorile lui vin din Timișoara și alte locuri unde eră în garnizoană pe această vreme a războaielor napoleoniene. Moartea fratelui său mai mic, anume pregătit pentru negoț, îl chemă însă la grija intereselor Casei Hagi Constantin Pop, pe care ai noștri o preferau tuturor celorlalte.

Până la această stabilire a lui ca negustor, boierii cunoscuți, vechii prieteni și rudele de departe, scrisese bătranei cocoane Păunica sau administratorului Stan Popovici, un Bănățean. Acuma scrisorile se purtară cu Zenobie însuș, care, pe cât nu eră Neamț, se înfățișă Român curat, fără nimic din datinile grecești ale strămoșilor.

Zenobie n'avea numai legături de afaceri însă, cu boieri de aceștia sau cu negustorii și bancherii. Stând mai mult la Viena, el eră întrebant deseori în ceea ce privește interesele culturale ale corepondenților săi. Mitropolitul Veniamin al Moldovei îl făcū supraveghetorul studenților ce trimise în Viena la 1834: Stamati, Velini, Costinescu, Zefirescu, Leon Filipescu și viitorul dr. Anastasie Fătu. Cu mult înainte de aceasta, el făcuse plățile, în Italia și la Paris, celor dintâi bursieri munteni în apus: Eufrosin Poteca și Ioan Pandeli. Și la Viena, și la Paris, el se îngriji de răspunderea stipendiului către Petrache Poenaru. Mulți boieri îi cereau aceeaș în-

datorire pentru odraslele lor trimise spre învățătură în Franța. (1)

Hagi Constantin fusese întâmplător și negustor de cărți. El stătea în legături cu dr. Molnar, cu Vlădica de Argeș Iosif, pentru tipărirea și răspândirea cărților bisericești. Fusese și corespondentul marelui episcop de Râmnic Chesarie. Urmând această tradiție, Zenobie Pop luă asupra-și editarea unor lucrări așa de însemnate precum sunt cărțile de cântare după sistemul nou ale lui Macarie Portarul, sau Istoria, Erotocritul lui Dionisie Fotinò.

Am avut norocul să găsesc arhiva lui Hagi Constantin și a lui Zenobie, într'un loc unde prietenii îmi spusese că s'ar fi aflând «scrisori grecești». Mii de răvașe și acte, sute de registre se păstrează în cea mai deplină stare bună. Zi cu zi se vede toată activitatea de negoț, toată viața de familie, toate legăturile de prietenie ale acestor doi oameni de afaceri, mijlocitori ai vieții noastre economice.

Am copiat sau notat, nu fără osteneală uneori, dar totdeauna cu acea bucurie pe care o simți când vezi înălțându-se înainte-ți o viață pe care o credeai înghițită de vreme, în această uriașă corespondență cecece are un interes deosebit. Scrisorile boierilor și negustorilor se tipăresc acum în vol. VIII din *Studii și documente*. Aici vreau să dau, cu lămuririle de nevoie, cecece privește viața noastră literară și culturală, în persoana unora cari au condus-o în acele timpuri.

I.

Unul dintre cei mai vechi corespondenți literari ai casei Hagi Constantin Pop, și de sigur unul dintre cei mai însemnați, a fost episcopul de Râmnic Chesarie. Se știu și de mai nainte, prin Sulzer, că harnicul și inimosul tălmăcitor și tipăritor de cărți bisericești, care a pus temeiul unei nouă literaturi religioase răzimată pe cunoștința textului grecesc, stăpâniă și o limbă puțin răspândită la noi și, firește, cu totul necunoscută clericilor, limba franceză. Din știrile ce aveam până acum, puteam ghici că acest neobișnuit ierarh eră în stare să aibă interes și simpatie pentru civilizația Apusului.

Din scrisorile a căror parte însemnată se dă aici, scrisori ce

(1) Pentru corespondența lui Zenobie cu Mitropolitul Șaguna, v. N. Popea, *Memorialul lui Șaguna*, p. 278 și urm.

merg dela 1774 la 1779, aflăm, potrivit cu această părere, că el își aducea din Ardeal, prin negustorul nostru, carate «nemțești» canapele de modă nouă, «telegari negri» și «țepeni», «feșnice». Dar, în afară de aceasta, cerea și cărți străine. Astfel își arată el dorința de a căpăta dela Viena, dela Veneția sau de unde ar fi, vestita «carte ce să numește sfranțozește dictionaire encyclopedique, adică lexicon care iaste dăspărțitu în multe tomuri, unde să co-prinde toate învățăturile și de toate științele cu alfaviton». Cartea nu se găsi, cu toată fama ei cea mare, și Chesarie, care ținea să o aibă cu ori ce preț, adauge altădată titlul ei întreg. Mai lesne a mers cu alt «lexicon», al lui Cluverius, căruia el îi zice «Scliverion». Subt un așa nume, căutarea ajungea să fie cam grea. Din fericire trăia pe atunci la Sibiu, ca preot, ca efimeriu al Companiei grecești de acolo, un cleric care venise din București, unde fusese arhimandrit la Sf. Gheorghe, și care păstră legături literare cu Chesarie, primind dela el și anumite cărți spre tipărire. Neofit avea și ceva cărți, pe cari le-a dăruit apoi Episcopiei tinere de Argeș (1), de hatărul prietiniei sale cu noul Vlădică Iosif, despre care va fi vorba pe larg mai încolo. Neofit scotoci deci prin mica lui bibliotecă și găsi pe «Scliverion», pe care îl și trimise la Râmnic.

Dar nu strică să cheltuim câteva rânduri cu acest Neofit ale căror rosturi pe la noi au fost mai mari de cum s'ar crede.

Neofit trebuie să fie acel Grec din Morea care rezumă pentru școli nemărginita gramatică a lui Gazl, și tot acela căruia îi făcea versuri doctorul Caracasi (2). Va fi fost vreun ucenic de al Mitropolitului Neofit din Creta, care-i va fi dat numele de călugărie. La 18 Maiu 1766 Compania grecească sibiană (3) îl chemă ca paroh, dela biserica lui din București, după recomandarea luminii școlilor grecești dela noi pe acest timp, Manase Eliade. (4) Cu câteva luni înainte, i se oferise arhimandritului nostru un loc mult mai stră-

(1) Noul și Vechiul Testament, 'H *επιρά των πατρῶν εις την Πεντάτευχον του Θεοτόκη*. Alte cărți de tâlcuire, Teofilact, 2 tomuri *Συνοδικά*, 5 ale lui Teodorit, 3 Iosif Brienie, un Har-menopol, Simion de Salonic.

(2) *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, pp. 39, 45.

(3) Reprezentată prin Toma Vellaras, Dimitrie Ioan Marcu, Petcu Petru, Paleolog Dimitriu, Manicati Safrano, Iuan Cincu, Hagl Petru Luca, — acesta din urmă însuș tatăl lui Hagl Constantin Pop al nostru.

(4) Asupra legăturilor căruia cu Compania grecească, v. vol. XII din *Studii și documente*, unde se află și scrisori de ale lui.

lucitor, acela de episcop al Hotinului. I-l căpătase, pentru o cheltuială de nu nu mai puțin decât douăzeci și două de pungi de bani, episcopul de Brăila, Daniil, alt Grec, al treilea titular al acestui Scaun pentru părțile românești supuse deadreptul Turcilor și acelaș al cărui nume se citește până astăzi în inscripția românească a bisericii din Căușanii Basarabiei. Hotinul se ținea și el, neapărat, de eparhia lui, dar, pentru o așa de bună despăgubire, el eră gata să-l lase lui Neofit.

Domnul Moldovei se invoi, «ca unul ce e în hotar», cu o asemenea desfacere de episcopie deosebită pentru vechiul nostru Hotin. Patriarhul și soborul dădură cărțile lor sinodice și encomiastice. Un *argihal*, adecă «o plecată rugămintă», fu îndreptat către Sultanul care, din partea lui, dădu beratul de instalare.

Cu acelaș preț Daniil găsi încă un Mitropolit, nu știm pe care, pentru sfințirea de episcop a fratelui Neofit. Marele Retor al Bisericii Constantinopolitane, Hagi Spandion, luă asupraș administrarea veniturilor, a căror socoteală se trimise noului Vlădică. Acesta eră poftit să vie la nunta sa sufletească cu dieceza.

Îată, de altmintrelea, scrisoarea, redactată în cea mai proastă grecească rău ortografiată, de Preasfințitul Daniil și pecetluită în ceară neagră cu Buna-Vestire, litera Δλ π ρ și data de 1757, dată care-și are însemnătatea, pentrucă arată în Daniil pe urmașul direct al lui Calinic, ajuns patriarh al Constantinopolei.

† Τῆ ὁσιωτάτῃ ἐν ἱερομονάχοις ἡμετέρῃ πατῆ κῆρ Νεοφίτῃ χάρις ἐν Κυρίῳ.

Ἰδοῦ ἡ ἀριστότη ἐπισκοπῆ Χοτινίου σὲ προσκαλῆ νυμφίον τῆς Θεοῦ εὐδοκείᾳ ἐνθυμᾶσθε, ἐπέρισε, πῶς σὲ ἐπρόβαλα τὸ Χοτίνι καὶ ὑποσχέθης. Λαίπὸν καὶ ἐγὼ τὴν ἀπεκρίθειν ὅτι, ἐὰν εἶναι εὐδοκεία Θεοῦ, γίνεται σχεδὸν ἐγὼ ἀπὸ τότε δὲν ὑπνοσα, ἀλλὰ ἀγωνίστην οὐκ ὀλίγον διὰ νὰ φέρω τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν εἰς ἔκβασιν, καὶ ἰδοῦ, Θεοῦ εὐδοκείᾳ, ἐπέειρσεν τέλος εἰς ὄνομά τῆς. Μὲ τὴν ἀδειαν τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου πάσης Μολδοβλαχίας ὡς σηγορήτης, ἔγραψα τῇ παναγιωτάτῃ μοι αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ καὶ οἰκουμηνικῇ πατριάρχῃ σὺν τῆς ἱερᾶς ἡμετέρας τῶν ἀρχιερέων, καὶ μὲ ἐδώθησαν δύο ἔκδοσεις: μία συνοδικὴ καὶ μία ἐγκωμιαστικὴ ξεχωριστῇ τοῦ πατριάρχου εἰς ὄνομά σου, καὶ οἱ δύο μὲ ἀρτίεσχάλη τοῦ παναγιωτάτου πρὸς τὸν κραταυτάτου ἡμῶν καὶ πολυχρονημένον βασιλέα μας, μὲ ἐδώθη καὶ μπεράτη εἰς ὄνομά σου: τὰ ὅποια συνέτια εἶναι εἰς τοῦ λόγιμου, νὰ ἔχω κάθε ἀδειαν, καὶ συνοδικὴν καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν. Καί, ἰδοῦ, στέλνω τὸν πρωτοπατῆ μας κῆρ Στάντζουλον μὲ τὸ παρὸν καλὸν μήνημα νὰ σὲ πάρῃ, καὶ νὰ σὲ φέρῃ εἰς τὰ ἡμέτερα. Ἐχω καὶ ἄλλον μητροπολίτην ἔτοιμον, νὰ σὲ χειροτονήσωμεν Θεοῦ εὐδοκείᾳ, καὶ νὰ σὲ προβι-

βάσωμεν εις τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Χοτηρίου, ἄμποτες γένοιτο, ἀμήν. Καὶ τοῦτο ἤξευρε ἡ ἀριστονη σου ὄχι δι' ἄλλω κινῆνα τέλος, παρὰ σὲ ἐδιάλεξα ἀπὸ ὅλων τοῖς παλαιούς μου ὑπέρτερος ἀξιώτερον, τιμιώτερον καὶ σεμνώτερον, ὡς ἀξίον τοῦ ποιμάνειν λογικὸν ποίμνιον, ὡς ἐπιμελιτῆν, ἄπνον καὶ ἄκονον. Καὶ τὸ τέλος μου εἶναι τοῦτο, ἀποβλέποντας μόνον εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν, καὶ ὄχι διὰ χρημάτων. Σήμερον, τέκνον μου, μὲ δεῖδου ἐπὶ χεῖρας εἴκοσι δύο πογγία ἔτοιμα, ἀμή ἐγώ, καθὼς ἀνωτέρω εἶπα, δὲν ἀποβλέπω εἰς τὰ παρόντα, ἕως τῶρα ἕως ὅπου νὰ φέρω εἰς ἔκθασιν τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν πέντε πογγία καὶ μιστὸν ἐξοδιάστηκαν: ἐγὼ ἔκαμα τὸ χρέος μου κατὰ τὴν ὑπόχρεσίν μου, καὶ ἡ οὐσιότης σου εἶσαι νικητὴς εἰς τὸν σωτὸν σου. Ἴδοὺ ὅπου βάζω ἐπίτροπον τὸν ἄρχον μέγαν ῥήτορα κύρ Χατζῆ Πανδονῆ, καὶ στέλλω καὶ τὴν συνοδικὴν ἐκδῶσιν εἰς χεῖρας του, καὶ ἰδὲς τὴν, καὶ κατὰσυχον καθαρὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἰσόδων καὶ ἐξόδων, ὁμοῦ καὶ τὰ δοθέντα ἐπὶ χεῖρας. Καί, ἐὰν ποὺ δεῖδῃ, παιδί μου, γὰρ, ἔλα καὶ νυμφεύσου: δὲν σοῦ δεῖδῃ χέρη ὄρα σου καλῆ. Καὶ νὰ ἔχω τὴν ἀπάκησιν. Κύριος, καὶ τὰ ἔτη εἴησαν θεόθεν πλεῖσθα καὶ πανευτυχῆ. ἀψῆς', Φεβρουαρίου ις'.

† Ο Ἡρακλῆς Δανιήλ.

[Adresa:] Τῆ ὁσιωτάτῃ καὶ λογιωτάτῃ ἐν ἱερομονάχοις ἡμετέρῃ κύρ Νεοφύτῳ εὐχτικῶς.

Εἰς Βουκουρέστι, ὁ ὁποῖος εὐρίσκαται εἰς τὸν μέγαν Γεώργιον μοναστήρι, ἐφημέριος.

«Preacucernicului¹ între ieromonahi, al nostru părinte chir Neofit, har în Domnul.

Iată preasfințita episcopie a Hotinului te cheamă mire al ei cu voia lui Dumnezeu: gândește-te cum te-a propus Hotinul și ai făgăduit. De altmătrelea, și eu ți-am răspuns că, dacă este voia lui Dumnezeu, se face. Ci eu de atunci nu am dormit, ci am lucrat nu puțin ca să duc la capăt acest plan, și iată, cu voia lui Dumnezeu, a luat sfârșit întru numele tău. Cu voia preainălțatului Domn a toată Moldova, ca unul ce este vecin, am scris preaosfințitului meu stăpân și Domn și patriarh ecumenic cu sfântul soborul nostru al arhieriei lui și mi-au dat două acte: unul sinodic și unul encomiastic, deosebit al patriarhului, pe numele Sfinției Tale, și amândouă cu argihal al preaosfințitului către preaputernicul nostru Împărat care să trăească întru mulți ani; mi-a dat și beratul pe numele Sfinției Tale, care sinete sânt către mine, ca să am ori ce voie, și îngăduirea sinodicească, și cea împăratească. Și iată îți trimet pe protopopul nostru chir Stanciu cu această bună veste, ca să te aple și să te aducă către locurile noastre. Am și alt Mitropolit gata, ca să te hirotonisim cu voia lui Dumnezeu, și să te înaintăm în Seaulul Sf. Episcopii a Hotinului; dacă se va face, amin. Și aceasta să știi Sf. Ta că pentru alta nimic nu am făcut, decât că te-am socotit mai vrednic decât toți vecii mei ajutători, mai cinstit și mai venerabil, fiind în stare a păstori o

turmă sufletească, ca unul ce ești plin de grijă, neadormit și harnic. Și scopul meu este acesta, cătând numai spre mântuirea sufletească, și nu la bani. Astăzi, fătul meu, mi-au dat în mână douăzeci și două de pungi gata, însă eu, cum am zis mai sus, nu mă uit la cele de față; până acum, până să duc la capăt acest plan, am cheltuit cinci pungi și jumătate; eu mi-am făcut datoria după făgăduiala mea, și Sfinția Ta ești biruitor în scopul Sfinției Tale. Iată că fac episcop pe dumnealui Marele Retor chir Hagi Spandoni, și trimit și actul sinodic în mâinile Sf. Tale, și iată-l, precum și catastiful curat al veniturilor și cheltuielilor episcopiei, precum și cele ce mi s'au dat în mână. Și, dacă poți, fătul meu, aleargă și nuntește; nu-ți da mâna (?); e ceasul potrivit. Și să-mi răspunzi. Cu Domnul, și să trăești întru mulți ani fericiți.

16 Fevruarie 1765.

Al Brăilei Danil.

[Adresa]: Prea cucernicului, prea învățatului între ieremonahi, al nostru domn Neofit, cu rugăciune.

La București, care se află la mănăstirea Sf. Gheorghe efimeriu.

Neofit eră vrednic de această înaintare în ierarhie. Domnii și boierii îl prețuiau pentru învățătura și viața lui curată. Intre lucrurile lui aflăm și... trei degetare pe cari le căpătase dela două Doamne: a lui Constantin Mavrocordat și a lui Scarlat Ghica, și dela Vistierea Măgureanului Mihail Cantacuzino (1).

Dar i se părû arhimandritului că locul acela dela Hotin nu e fără neplăceri. De aceea el primi cu mai multă bucurie oferta companiștilor, care îl chemă în frumosul Sibiiu, capitala de atunci a Ardealului austriac. La 20 Martie 1767, Mitropolitul Grigore al Terii-Românești (*Ὁ ἡγιοθέλαχος Γρηγόριος*), îl felicită pentru noua sa situație.

Peste treizeci de ani, Neofit eră foarte bătrân și se gândia să vie înapoi în țară spre a se adăposti în mănăstirea Argeșului, lângă prietenul său, episcopul Iosif. În această privință îi scriă astfel arhimandritul argeșean Partenie, care ținea locul Vlădicăii, dus la București (15 Nov. 1796):

«Într'astă vreme mă aflu puțin mai sănătos, căci la vârsta ce ne aflăm noi, cam puținel ține sănătatea. După aceasta, foarte m'am bucurat de buna dorință a Sfinții Tale ca să te căpătăm aici; mult m'ași mângăia când

(1) Ἐνα δακτυλίδη ἀπὸ τὴν Δόμνα τοῦ Κωνσταντίνου ΒΒ. ἀκριβῶς.

Ἐτερον ἀπὸ τὴν ἀρχόντισσα τοῦ ἀρχ. Βεστιάρη Μαγουράν.

Ἐτερον ἀπὸ τὴν Δόμνα τοῦ Σκαρλάτου ΒΒ.

D[o]mnul ar face și mila această, ca să putem trăi amândoi, ca să putem împlini acesteia ce ne făgăduim. Iar, cât pentru slăbiciunea Sfinții Tale și natura odihniți, prea bine știu și crez, că, după cum ne aflăm noi acum după mila lui Dumnezeu, multu ajutoriu și mângăiare putem căpăta dela cei ce ne știu tabietul. De a putea ținea aici în episcopie parte fâmeiască, peste puțină iaste, măcar fie cât de bătrână, iar afară, în preajma Episcopiei, ar putea să șază, dar, cum poștești Sfinția Ta ca să[ă] fie nelipsit[ă] de lângă Sfin[ția] Ta, ar trebui parte bărbătească, și, când să poți găsi de aci, bine ar fi, că aici nu să gășăscu așa oameni epithideoș (1). Iar, pentru case, acum deocamdată ai șădea în răpdul caselor unde șade Preasfin[ția] Sa părintele episcop, și să nu te enbolisești (2) de această, că făr de zăbavă să fac case cum îți vor plăcea, fiindcă gătirea să află. Numai, cum am zis, să ne învrednicească Domnul acelu dorit čas. O hărbeliște de ceasornic o aū căpătat nepotu-mieū Dorothel . . . , și o trimisei la Sfin[ția] Ta; ce, de s'ar putea găsi, să-l schimbî pe unul mai bunū, cu adaos de bani, cum vei putea găsi Sfin[ția] Ta,—numai să fie lucru bun. Iar, când împotrivă va fi și va rămănea de a se drege tot acesta, mă rog să-m scrii cu ce preț să poate dregea, ca să vedem: de va fi mai mare prețul dregerii decât prețul ceasornicului, ne vom lăsa. Și iartă de supărare, cinstite părinte.»

Testamentul lui Neofit, care iscălește *Νεόφυτος ἀρχιεπίσκοπος*, e datat însă din Sibiu, 10 Maiu 1797. El își imparte averea în bani, abia o mie de florini, «la sārăcii creștini ortodocși, la arhiereul locului, la efemerul Companiei, pentru clădirea bisericii Companiei, la școala Companiei, la școala din Josephstadt, la altă școală de afară, a răp. Ghedeon, la finul Nicolae al lui Toma Velleră, la Elisaveta fata aceluiaș, la Alexandru al lui Hagi C. Pop, la Dincă al aceluiaș, la dascălul Atanasie Ioannides, Strajameșterului, la copiii orfani, la copiii orfani ai Sașilor, la Franciscani, la Atanasie Dima foasta-i slugă, la alta, fiul lui Gheorghe Marinosci, la sluga Măriuța copila, la fetele lui chir Chițu, la copilul Ștefan dela școală, la mama lui, Mariuța, la sārăcele fetițe ortodoxe» (3).

Neofit va fi murit îndată după aceasta.

(1) Potriviti.

(2) Să n'aibi grijă.

(3) Marturi sunt «Evghenie arhimandritul și Gherman arhimandritul».

II.

Intorcându-ne la Chesarie, îl mai vedem cerând *gazeturi*, sau *Mercurii*, «care se fac la Viena și sântu și pe limba franțozească». Ba se încurcă în privința lor când primește, pe lângă «*Mercure littéraire et politique*», și un «*Mercure historique et politique*», «alt Mercurion mai mic».

Dar partea cea mai însemnată din scrisorile lui Chesarie privește activitatea lui de tipăritor. Se știe că încă din 1776 se începuse lucrul la tipografia sa, tipărindu-se un Octoih în 1777. Din aceste cărți el trimitea, în Iulie 1778, exemplare și în Ardeal, prin Constantin tipograful, asigurând pe Hagi Constantin că tipăriturile «ce sânt curate pentru credința noastră» au voie a trece și «în lăuntru». Dar pe atunci el își pregătiă teasurile pentru marea operă a Mineielor, de care e nedespărțit numele lui. În Iunie din acel an 1778 Vlădica cereă plumb și cositor; și uleiul de in și-l aduceă tot dela Sibiiu. La prietenul Hagiul comandă el și «figurile» ce-i trebuiau pentru coperta publicației, și ele îi fură trimise, din greșală, cu o inscripțiune străină, care trebui apoi dreasă la tipografie. Volumul I din Mineie, ieși abiă în 1779, volumul pe Octomvrie. Se mai știă că tot în 1779 au ieșit și acele de pe Noemvrie, Decemvrie, Ianuarie și Fevruarie. Trebuie să adăugim și pe acela de Septemvrie. Șase lucrători sau tovărășii de lucrători vor fi lucrat stăruitor fiecare la câte un volum, timp de câțiva ani de zile, ca să se poată aruncă în negoț la 1779 atâtea cărți deodată. În scrisoarea sa dela 28 Noemvrie, Chesarie însuș numără șase volume gata, toate tâlmăcite de el însuș. Celelalte șase erau în lucru, «și», zice el, fără să știe ce-l așteptă, «ajutând Dumnezeu, lucru merge înainte, a le aduce pe toate la săvârșire». În sara de 9 Ianuarie 1780 însă, marele cărturar muriă pe neașteptate.

Avem scrisori și dela urmașul lui Chesarie, Filaret, care a fost și Mitropolit. Acesta eră un Grec, rămas Grec, și care scrie mai totdeauna grecește. Subt prefețele sale, cari se poate să fie scrise, ba chiar e probabil să fie scrise de protosinghelul episcopiei, Iosif, Român, ucenic al lui Chesarie și adânc cunoscător al limbii noastre, subt prefețele grecescului Filaret deci, apărû, la 1780, într'un singur an, în alte șase volume, tot munca lui Chesarie. Hagi Constantin, care primise *rândul* dintăiu dela Chesarie însuș, cerû al doilea

dela Episcopie, și agentul său din Râmnic, Constandin David, îi răspundeă astfel, la 24 Martie 1781:

«Pentru un rând de Minee ce m'ăi poftit ca să întrebă pe Cămăraș, ce este peste cămara cărților, eu l-am întreat: are în știre de la răp[lo]satu a da dum[itale] un rând de minee. S[ș]in[ț]ia Sa a[ă] zis că a[ă] dat știre ca să te scrie, să nu uite să ți le dia când să vor isprăvi, dar acel părinte zice să scrii dum[neata] la sf. p[ă]r. ep. Filaret să-î faci aducere aminte, că și acest călugăr a[ă] zis că-î va aduce aminte părintelui după Pașt[ă], cînd va veni în ep[iscopie], și, poftind dum[neata] să le dia la mine, a[ă] zis că mi le va da.»

Scrisorile lui Filaret, pecetluite cu o impunătoare pecete din 1780, care, pe lângă literile $\Phi\Lambda$. PM. are și o coroană și un cor și doi lei cu un scut în care stau cărja și crucea, și la mijloc o corabie a lui Noe cu porumbul purtând ramura în plisc, priveșc comande, între altele și de «Mercurii», sau câte o știre. Ori ce slovă din condeiul Vlădicăi însuș e în grecește.

Moartea lui Chesarie nu zăbovi apariția rămășiței Mineiilor, dar ea aduse altă pierdere literaturii noastre religioase. În scrisoarea din 7 Martie 1779, episcopul, care mulțumiă pentru trimiterea unei «cărți sfranzozești cu istorii Țării-Românești» (e vorba de cartea lui Carra), pe care o află greșită însă, arată dorința «ca să tipărească (cel ce făcuse darul) altă carte, care să îndrepteze greșalile aceștia». Cu două luni înainte, el vorbește de cele 600 de *violie*, biblii grecești, pentru orașe, unde se slujă și în această limbă, sau pentru dăruit prin Creștinătatea Grecilor, pe cari le comandase tocmai la Veneția, neavând el însuș tipar grecesc. Mai însemnată decât aceste două destăinuiri e cea cuprinsă în ultima lui scrisoare, unde arată dorința ce are de a tipări la Veneția, pe hârtie de aceea tare și frumoasă ce nu se poate admiră în destul, o carte care nu se află încă în literatura noastră, Evanghelia cu tâlcul cel vestit al lui Teofilact arhiepiscopul Bulgariei. Despre manuscrisul acestei lucrări, care eră gata de mîna lui Chesarie, se vorbește îndată cu prilejul scrisorilor, ce vin acum la rând, ale lui Iosif arhimandritul, cel mai adevărat și mai vrednic urmaș al lui Chesarie.

III.

P. S. fără dată ale lui Chesarie.

a) Pentrucă «Dimitru Marco epitropul răpt. Hagi Dinul» n'a dat cele prevăzute în diată la biserica Tuturor Sfinților. Să se judece.

b) S'a recomandat «gheneralului» «că ești om al nostru. Și socotim că nu va fi cu părere de rău». «Dar pentru ca să-ț dau dumitale pricină de a-ț aduce aminte de patrie, nu lipsim a te înștiința că pace s'a făcut între Poartă și între Rosiia cu bun așăzământ. Ci această te pohtim ca numai de dumn[ea]ta să fie știută și, de veți socoti, să v[ă] arăta și Mării Sale.»

2 Februarie 1778. «Ches. pisc. Rîmn.» «Pentru carătă . . . , cum și pentru canapeaoa ce ai trimis-o . . . Noi neîntâmplându-ne la episcopie la Răimnec, încă pînă acum n'am văzut canapeaoa . . . Însă pentru carătă sântem la mare mirare de atâtea mari de bani ce s'a dat, fiindcă dumn[ea]ta ne-ai arătat că cu tl. 400 să poate cumpăra . . . Aici la București sântu carătele mai ieftine (1)».

Râmnic, 15 Iunie 1778. «Dupe potriva carății ce ni s'a trimis de aici din lăuntru avem trebuință și de o pereche telegari negri mari, fiindcă la nălțimea scaunului ce-l are de nainte, alți cai dupe aici nu face, fiind cai mărunți, și așa scaun mai că aici nu să găsește la nici-o carătă, la care măcar că am socotit de a-l strica, dar totu ieste grea carăta și trebuie a fi cai mai țepeni . . . Să nu fie din cei prea buni, că poate să fie foarte grei la preț . . . Și să fie și cai tineri . . . [P. S.] O carte ce să numește sfranțozește dictionaire encyclopedique, adică lexicon, care ieste despărțitu în multe tomuri, unde să coprinde toate învățăturile și de toate științele cu alfaviton, unde este și tomuri cu figurî de învățăturile care să învață într'aceste tomuri, această carte lexicon într'atâta tomuri nu știu de să va fi aflându aici la Sibiiu, dar la Viena trebuie să s[ă] afle. Pohtescu ca să întrebî dumn[ea]ta pe cinevaș de aici, care veți socoti că are știință de acest lexicon, și, cunoscându-l cinevaș, dupe cum țil va paradosi dumitale, să ne înștiințezi aici, și apoi voi scrie dumitali ca să s[ă] cumpere. Iar acum deocamdată im trebuie un lexicon ce să numește Scliverion, ce începe elinește și să talmăcește latinește. Acestu lexicon pohtescu să mi-l cumperi de unde va fi, și să mi-l trimiți. Cai care să vor cumpăra mai multu, să fie cu asemănare de cai românești decât de cai nemțești, fiindcă aici pe l[ă] noi știu dumn[ea]ta că arhierii nu să poartă cu cai nemțești. [P. S.] Pe plumbul ce am fost scris dumitali că ne trebuie pentru tipografie, măcar că într'acea carte zic mai întâiu să cercetezi pre cât ți ieste prețul, și apoi, înștiințându-ne, îți vom scrie dumitali, ca să ni-l trimiți, dar, fiindcă ne ieste foarte de trebuință, dupe cum să v[ă] afla, te pohtim să ne cumperi și să ne trimiți.»

(1) Chesarie eră pe atunci la București, precum se vede din scrisoarea dela 1 Februarie anterior, a lui Nicolae Log[o]f[ă]tul, care arată că s'a primit o carătă cerută de Vlădică.

12 Iunie 1778. «Ches. pisc. Rimc.» «Pentru tipografia sfinței episcopii, având trebuință de dooă sute oacă plumbu și treizeci oacă cositor, socotind că aici la cetatea Sibiiului său la alte părți pe la băi să v[a] găsi cu preț mai jos, pohtim fiasca dragoste să ne arvunești acestu plumbu și cositor... Ne ieste trebuințos în grabu... Viind aici la sfânta episcopie, am văzutu și carăta care ai trimis-o dumn[ea]lta de aici din lăuntru, dar nu ieste atăta dupe plăcere precum am fost scris dumitale... Mai vârtos că carăta o vâzum că nu este din nou; la care ne am mirat.»

1-iu Iulie 1778. «Ches. pisc. Rimc.» «Am priimit și lecsiconul cel trimis în dar de la preacuviosul arhim. chir Neofit, și printr'ăastă scrisoare către Prea Cuvioșia Sa îi facem mulțumita... Pentru figuri, după cum ne scrii dum., mai pe urmă, înștiințându-ne de preț, vom scrie dumn[i]tale. Pentru celălalt lec[s]jicon ce ne scrii dum. că vei scrie la Beč, că acolo să află, pohtesc pe dum. ca să nu să facă vre-o greșală ca în locul aceluia ce am arătat dumn[i]tale, neștiindu-l prea b[i]ne numele, să nu să trimiță altul, ci tot vei mai aștepta a nu scrie pân voiă afla bine numele și voiă înștiința dumn[i]tale. [P. S.] Iar, de va fi încredințat pe dum. cinevaș pentru acest lecsicon, cum că acela iaste ce am arătat dumn[i]tale, atunci să s[ă] trimiță.»

16 Iulie 1778. «Ches. pisc. Rimc.» «Socoteala pentru plumbul și cositorul ce ne-ai trimis aici, de trebuința tipografii, fiindcă socoteala ce ne-ai făcut când ai trimis plumbul și cositorul ne arăți că au fost greșată... Mai avem trebuință încă de o sută oacă plumbu și dooăzeci și cinci oacă cositor, cum și cinci vedre uleiū de sămânță de in curat... Așăjderea ne mai înștiințăm că cărțile cele bisericești ce sânt curate pentru credința noastră sântu nepoprite de a le aduce aici în lăuntru, ca să le cumpere cei ce vor avea trebuință; pentru care trimisem câteva cărți cu cucernicul popa Costandin tipografu, de a le trece în lăuntru, ci, dupe cum va fi porunca ca să s[ă] dea, foarte pohtim pe dumn[ea]lta să iei osteneală să vii pân la lăzăretu, fiindcă ieste trebuință să vorbească preotul cu dumn[ea]lta, și pentru niște pricinī cu chir Dumitrache, și să-l povățuiești și pentru aceste cărți tipărite, în ce chip este porunca, ca să nu facă vre o zmințeală când nu va fi poruncă dupe cum am auzitū. Multe sântu supărările, care îți fac, chir[ie] Costandine, și imī pare rău că nu vii spre noi aici ca să arătăm și noi către dumn[ea]lta oareșcare mulțămire, și pricina neveniriū au[z] că cocoana dumitali nu te îngădueste, fiindcă știe multe limbi cu care să englendisește mai bine decât aici. Dar ce ieste a dumitali vre o treabă și trece prin mâna mea, mă rog să ne arăți cu îndrăzneală, precum și noi îndrăznim dă te supărăm la multe trebuințe... De va fi trebuință pentru cărți ca să s[ă] arate treaba și ghenaralului, mergând dumn. și dă spre partea noastră, fă-

cându-i copleșiturile cele că[z]ute, poîi să-i arătî, pentru că noi acîasta nu o facem pe taină, ci de va fi cu slobozire.»

[Formulele dela urmă, grecește.]

21 Iulie 1778. «Ches. pisc. Rîmc.» «Pentru Mercurii ce copriind gazeturile pe toată luna, care să [f]ac la Viena și sântu și pe limba. franțozească», să i se trimeată de la August. «Din supărare în supărare te punem, și îm iaste frică să nu cumva să te superî de tot de noi.»

4 August 1778. «Ches. pisc. Rîmc.» Pentru «o călugăriță de aici din Răim[nic], anume Elisafra mon[a]h[ia], care în viața ei, când să afla miriană, aî ținut-o întru căsătorie pã nn Mihalache Mold[o]veanu răposatu», care rămâne dator la Iovipale. Are casă în Rîmnic și vie la Vlădești. Pomenit «dumnealul Costandin Otetelișanu, ce iaste boiarî orânduit judecãtorî de Măria Sa Vod[ă] la acest județ».

14 Septemvrie 1778. «Ches. p. Rîmc.» «Am înțeles pentru gazeturile Mercurie cum că să începem de l[a] Sfete Vasilie. . . Voru rămânea pãn la începerea anului nou. . . Așăjderea și pentru acele figurî ce ne scriî dum[n]ea[ta] că aî luat înștiințare cum că nu să poate tipãri la acele tipare care sântu gata, fãr de a nu fi slovile care sântu scrise la fieșcare chipu, ci orî să s[ă] lipească, pe o hãrtie dupe cum aî fost acasta ce ni s'aî trimis, saũ să să facã de iznoavã tipãrãle fãr de a nu fi slovele, și într'acelea să s[ă] tipãrească. . . Pentru tipare, am socotit că, de a să face de iznoavã, va să le intre cheltuiãlã multã, saũ, de a să lipi pe hãrtie, iaste fãr de orãnduiulã, ci mai bine am socotitũ ca să s[ă] tipãrească dupe cum sãntũ, cu slovele lor acolũ înlãuntru, și, aducãndu-ne, le vom gãsi loc de a să face tãlmãcirea și rumãnește. Nu-mã cãt pentru acasta acum deocãmdatã să mai fie îngãduialã, cã nu sãntu de trebuințã în grabu, ci, cãnd vom avea trebuințã, vom înștiințã dumitale și veî scrie în lãuntru ca să s[ă] tipãrească dupe cum sãntu numai figurile. Pentru acel lexicon ne-am mirat cum de nu să gãsește la Becu și, dupe cum ne scriî că poate să v[a] gãsi la Liptșca, fiindcã acum dovedim și cum să numește acel lexicon, pentru ca să nu să facã greșalã, iatã cã fã-cum însemnare cum să numește pe limba sfranțozească și pe limba grecească, și te pohtim, gãsindu-sã, să ni să trimițã, cã ne iaste de trebuințã. . .

«Dictionaire raisonne des sciences, des arts et metiers 7 l'Encyclopedie des sciences. Tipãritã iaste cartea acasta la Paris.

«La cartea ce aî scris dumitali împreunã cu socoteala ce este între noi . . . la acea carte nu am priimit rãspunsul dumitali.»

București, 20 Ianuarie 1779. «Ches. pisc. Rîmc.» Pentru gazeturile «Mercurie» și pentru socoteli. «De acele 600 de vivlie pentru care am pohtitu pe dum[n]. a mi să tipãri la Veneția, vãzum rãspunsul ce-ț scrie dumitali de acolũ, cã le

va tipări cu preț la toate tl. trei sute șalzăci, ci cu acest preț să vor tipări. Și, când nu să vor fi început pân acum a să tipări, bine ar fi să scrii dumn[ea]ta ca să s[ă] tipărească și șapte sute, iar, când vor fi început, să vor tipări numai șai sute, care dintr'aceste cărți veș și dumn[ea]ta drept aici la București dezlegate, dupe cum ies din stambă, iar celelalte să s[ă] lege cu mucavă toate și să stea acolo pe loc, și, pân a să găti, veș avea dumn[ea]ta și răspunsu pe unde sântu să s[ă] trimită. Și, pentru legatu cărților acelora, iarăș deosebit vom plăti. Pentru lexicon, daca nu să găsește nici la Vineția, va rămănea, și vom cerceta la altă parte. Și răspunsul ce au venit de acolo pentru vivlie și pentru lexicon, văzându-l, iată îl trimitem iarăș înapoi la dumneata.»

Pecete neagră, cu coroană, ghirlande, cărjă și o buhnă.

7 Martie 1779. «Ches. pisc. Rimc.» «Am priimit Mercuriile și cartea sfranțozească cu istoria Tării-Rumânești, care mi le-ai trimis, și foarte sântem mulțămii dragostii dumitale ce arăți către noi, numai, această carte cetindu-o, văzum că are multe greșăli într'ansa. Pentru care veș arăta dumn. la acel domnu care te-au dat-o și veș zice că bine ar fi ca să tipărească altă carte care să îndrepteze greșălile aceștia. Iar, pentru Mercurii, dintr'aceste doă ce ne-ai trimis, văzui că sântu *litteraire et politique*, dar sântu și alte Mercurii ce să numescu numai *politique*, care de acelea ceream noi, ci, de veș socoti dumn. că să poate să scrii și să ni să trimită de acelea, veș scrie dumn[ea]ta, iar, de nu, ne veș trimite pe acest an tot de acelea de care ne-au mai venit... Cartea ce ne-au fost trimis duml. cu socoteala, tocmăi acum ne spuse Nica Teișanul aici în București că au venit la dumn., dar încă pân acum n'am luat-o, ci, mergând la Răimnec, vom lua-o; și să avem răspunsu cât iaste plata la un an pentru Mercurii.»

6 Aprilie 1779. «Ches. pisc. Rimc.» «Pentru pricina cea cu Elisafra călugărița», care aveă să dea bani lui Pop.

8 Aprilie 1779. «Chesarie pisc. Rimc.» Pentru diata lui Hagi Dimul, care lăsase «la biserica Tuturor Sfinților cea din Răimnec» 700 de tal. și 300, pentru pomenire, episcopului și ca să ajute «casa». Face epitrop pe Hagi C. Pop, pentru a luă banii.

Pecetea pusă cu negru.

31 Maiu 1779. «Ches. p. Rimc.» «Pentru sfeșnicile ce te-ai făgăduit dumn. că le veș cumpăra de aici din lăuntru, și veș să le afierosești aicii lui Sfete Nicolaie, la mânăstirea Gănescul[ui]... Să apropie și sărbătorii mari, și sântu trebuințoase. Iar mai vartos că nădăjduim că peste câteva zile vom căștiga și pe Prea Sfinția Sa părintele Mitropolitul aici, la eparhia noastră.»

17 August 1779. «Ches. p. R.» Pentru dania lui Hagi Dinul. Și «pentru moara și moșăia de [a] Gorman».

20 Octomvrie 1779. «Ches. p. R.» Cere și pe acest an «gazeturî.» «La Mercuriile acestea ale lui Septv. și cu alte Mercurii mai deunăzi mi s'au trimis și alt Mercurion mai mic, care să scrie *historique et politique*, iar nu și *litteraire*, precum sânt și celelalte; ci, de s'ar putea p[|u]r[u]rea tot cu acel preț a să trimită și acel mic, și, mai bine, în va da înștiințări, iar, de nu să poate tot cu acel preț, fie numai acelea precum le-am luat în anul trecut.»

20 Octomvrie 1779. «Ches. pisc. Rmnic.» «Am văzut și știm luptele ce ai cu rudele dumitale pentru pricina moșăi Gormanul, căutându ca să țî-o iă de [a] mână, precum și dumn[ea]lui vameșu Vasile ginerile răpt. Pahr. Fotii Vlădoianul în multe rânduri s'au cercat... Dor noi, fiind procreatori al dumitale, l-am poprit.» Episcopia-și retrace pretențiile cu privire la moară. «Am pohti ca să te câștigăm aici la patrie... Pohtimū fiasca dragoste ca să întreb dumn[ea]ta pe cuviosul arhimandrit chir Neofit de aci pentru cartea ce i-am trimis-o ca să o tipărească, ce înștiințare am».

28 Noemvrie 1789. «Ches. pisc. Rîmc.» «Veî știți că, fiind noi doritori de a avea patriia Slujbele Sfinților, toate câte să prăznuesc peste an pe deplin în limba sa, ne-am nevoit și ne-am ostenit, atât prin tălmăcire, cât și prin tipărire, care pân acum au eșit de la tipar 6 luni, și, ajutând D[u]m[ne]zeu, lucru mearge înainte, a le aduce pe toate la săvârșire; din care pentru trebuința casii dumitali saū ca să dărueshi și dum. cuiva, dă va fi treacerea slobodă, dăruim dumitali un rând de mineae, de fieștecare lună câte unul. Dar încă, iubite fiule, vedem că de cel mai mare folos de obște patriia noastră iaste lipsită, căc s[|]nta ev[|]n[|]gh[e]lie să află la limba rumânească numai în chimenul saū (1) am socotit că de folos ar fi ca să o dăm în tipar după cum iaste așazătă cu tălcuirea sa de Theofilactū episcopul Vulgarias; la care ne trebuiaște gătire mai din vreme, ci, după cum dumitali cu adease supărări ești însărcinat de cătră Maica dumitali s[|]nta episcopie, așijderea și la acasta te poitim ca să slujăști maicii dum. și să trimiți la Veneția să ne facă 400 de tocuri de hârtie, după măsura formei ce trimisem dumitali; însă hârtie bună, și să fie mai groasă după cum iaste forma, iar mărimea atăta să fie. Și te poitim ca, după cum să aduce de acolō, așa să o priimim și noi aice; că cei ce ne-au adus pân acum, vedem că ne-au cam îngreoiat. Și, de va fi trebuință de bani, vom avea de la dum. înștiințare, de să va trimită acum o parte și, când să va aduce hârtiia, să vor da și ceialalt bani. Și, acastă carte fiind pentru folosul cel de obște al creștinătății, noi nu o facem pentru nici-un feal de câștig al nostru, la care te cearam și pe dum. tovaroș: noi vom fi cu chiebtuiala, iar dum. cu osteneala. Și te poitim ca, numai cum va veni de acolō, așa să

ne ție. Iar plata întocma o vom nădăjdui amândoi de la Domnul Is. Hs., a căruia carte vom să o tipărim. Și vom avea răspunsu».

13 Decembrie 1779 «Ches. p. R.» Pentru «un țigan al episcopiei, anume Nicolae lăutarul, fecă Nicolii Cărcei», care să vie în țară.

12 Septembrie 1780. Πρωτικού Φιλάρετος Multămiri pentru o carte ce i s'a dat și lămuriri cu privire la polițele innaintașului său. Cere gazete. — Grecește. Pecete peste hârtie.

29 Ianuarie 1781. Πρωτικού Φιλάρετος. Pentru gazete nouă și *Mercur*. Despre cărți trimise lui prin Dimitrache Bobescul. Caimacamul cere prin el *αυθάνα*.

2 Martie 1781. Πρωτικού Φιλάρετος. Pentru o comandă.

16 Maiu 1781. Πρωτικού Φιλάρετος. Pentru lipsurile din gazetele sale («gazeturile ce ni s'au trimis prin cuv. eclisiarh chir Samuil»). Și pentru «niște sfeașnice de argint și de lemn... , pentru trebuința unor obraze».

Pecete neagră, cu coroană, o lehadă în blason și literele: ΚΑ. ΙΕΡ.

29 Noembrie 1784. Στέφανος Βλάχος. «Căruța părintelui episcop viind erî, am văzut-o, și, măcar că, întâi când am scris dumitali, veî fi înțales a fi mai mare decât acasta, dar arăt dumitali ca să nu fie mai mare decât acasta, ci întocmai să fie la toate, de lungă, de largă] și leg[ă]turile asemene, fără mușamă de-asupra, roatele să fie mai nălticele, puținel, și obezile de fier; cercurile roatelor să fie mai groșcoare, lemnul să fie uscat bine, că la acasta vîzui lemnul cam verde; codărila dinnapoî să fie asemene de lungă și de largă, numai să fie închiiată cu scânduri împrejur și cu capac de-asupra, a să închide și a să deschide; asemene și codărila cea dinnainte să fie ca și cea dinnapoî, tot o făptură, încheiată, numai acasta denainte să fie slobod a o putea lua din locul ei când va fi trebuință... Încheetură codărelor să fie legat[ă] cu fier ca să nu să desfacă, și fundul coșului denainte, care vine pân în covăltiri, să fie în uluc, a să trage în sus și a să scoate de tot și iar a să pune la loc, ca, de va fi trebuință a șădea oameni întrânsa, să să poată deșchide denainte; lucru să fie de credință, prietenesc.» Cere «o păreche de cizme ungurești, de om de mișloc... Pentru 2 pungi de ciuculată.»

24 Iunie 1785. Ο Πρωτικού Φιλάρετος. Pentru «doază sfečnice de lemn pentru besearici», «ca ceale de la metohul nostru din Craiova». P. S. grecesc.

6 Ianuarie 1790. Ο Πρωτικού Φιλάρετος. «Fiindcă din vremile aceștii răzmirițe orașul Răimnicului aū ajunsu la dărăpănare, și, nefiind alt loc de făcuință,

(1) Κείμενον, text.

obrazele prea-puterniciei Împărăției au conăcit în episcopie,» trimete spre păstrare lucruri la Sibiiu. Adaas grecesc autograf.

E întovărășită de scrisoarea, din 20, dela Γρηγόριος Σύγκελλος și dela Κλήμης αϊκόνομος, scrisă însă românește.

IV.

Cel mai însemnat ucenic al lui Chesarie a fost de sigur Iosif, pentru care s'a întemeiat din nou Episcopia de Argeș în anul 1793. Pe acesta îl putem urmări an de an, în lunga sa păstorie, și întru călva și înainte de dânsa, după scrisorile cele multe, desăvârșit de bine caligrafiate, ortografiate și alcătuite, pe cari le îndreaptă către vechiul său prieten Hagii Constantin Pop, către cunoștința noastră arhimandritul Neofit, către Păunica, rămasă văduvă, și, în sfârșit, către Zenobie Pop.

Vlădica Iosif eră Oltean, Loviștean. Această obârșie a lui, țărănească și românească, se știă. Din scrisorile noastre, printr'un răvaș, din 10 Novembre 1801, al egumenului argeșean Meletie, descoperim și pe «Vistiariu Iuan, nepotu Preasfinții Sale părintelui episcop, ce să află șazători în Pitești».

Întălnim întâiu pe Iosif la 8 April 1781 ca, «protosinghel episc[opie] de Râmnic. Din acest an avem dela el numai două răvașe privitoare la comande. Analiza lor urmează.

8 Aprilie 1781. «Iosif protosinghel episc.» «Prea S[[i]n[ti]ia Sa părintele episcopul nostru la Paști au plecat la București, și la plecare mi-au zis ca să fac de spre partea Prea Sf.: heretismos pentru aceste sfinte zile, și trimit dumitale molitvă și părintească bl[agoslovenie.» Și pentru sfeșnice, ce sânt de trimes la el, la Craiova.»

16 Octomvrie 1781. Ο πρωτοσύγκελλος Ιωσήφ (totviitorul episcop de Argeș). «Pentru discopotiriul ce am fost dat dum[i]tale izvoda să face aci, pentru care nu sânt la amfivolie că nu să vor fi lucrând, însă pentru potirū, după cum ziceai dum., a i să face și zarfū, bine ar fi... și, isprăvindu-se, mă rog a li să face și tocurile lor, căc avem umblet mult prin eparhie și să vor strica purtându-le fără tocuri; și, găsind ocazion mi le veți trimite, scriindu-mi și prețul lor ritos. «Se închină Păuniței și coconiți ceț mic, și să-m trimiți numele, că am uitat să întreb cum o chiamă». Salutări către arhimandritul Neofit. (P. S. și ultimile formul egrecești)]. Și de la Pantelemon igumen Sadoveanul» (cere «o tulumbă»).

Știm de aiurea (1) că peste doi ani, deci în 1783, acest protosinghel rămnicean cu bune cunoștințe și iubire de carte se indeltnicică cu tipărirea în tipografia învățătorului său, Chesarie, a unei Sinopsis, adecă prescurtare a Scripturii. Știri despre el căpătăm apoi numai peste alți șapte ani, când, în 1790, el se îngrijește de facerea unei cruci artistice la Sibiu, dând îndrumări amănunțite cu privire la dânsa:

«Trupurile celor răstigniți să vor albi cu smalt, ca să fie întocma cu pe-lița omului și diamantul ce iaste de-asupra, să fie mai mare și frumos, asemene și rubinurile ce sânt la cornurile crucii să fie mai mari, asemene cu diamantul, și jos, unde sânt doao gauri deșchise, să să pue zmaragduri, și din dos să să facă loc de a să pune niscareva sfinte moaște, și mărăg-ritarele ceale spânzurate, să fie potrivite, și pîiatra de zamfir ce iaste din jos spânzurată, să fie mai mare, după potriva crucii.» Să se lucreze cu aur, acolo sau la Viena. «Lanțul să va face numai unul, mai groșcor, mai sănă-tos.» Trimete și, «izvodul de hârtie».

De aceeaș cruce vorbește protosinghelul și în scrisoarea, redac-tată românește și grecește, din 15 Aprilie.

La 15 Iulie 1791, el merge din porunca episcopului său, care eră tot Filaret («din porunca Prea Sfinției Sale părintelui») ca să întâlnească pe Hagi Constantin Pop, care treceă «de aici pe la Răimnic», de sigur ca să-și vadă moșia dela Gioroc și să facă so-coteală cu agenții săi dela noi. Iosif vorbește despre un amanet de lucruri lăsate anul trecut, «ca să le dau și eu ale cui sânt, căci omul are și viață și moarte».

În Septembrie 1792, Filaret ajungeă însă Mitropolit, și el luă cu dânsul la București pe credinciosul său protosinghel, din care făcea un episcop titular de Sivas sau Sevasta. Iată cea dintâi scrisoare a lui datată din București:

17 Noemvrie 1792. «Iosif episc. Sevastis.» «Mă aflu și eu sănătos aicea la sfânta Mitropolie a Bucureștilor, fiindcă așa au binevoit D[u]mnezeu ca, cu schimbarea stăpânirii bisericești, să schimb și eu locul.» Pentru un ceasornic și, orî la Viena (de vor fi lucrând faină și temeinic), orî la Englez, prin priiatenii ce veî avea, să scrii să să facă fără prelungire.» Salutări dela Mitropolit. «Izvodul ce trimiți deosebit, să va preface nemțește, ca să înțe-leagă meșterul, ce fel cer să să facă časornicu... Fața časornicului, unde

(1) *Ist. lit. rom. in sec. al XVIII-lea*, II, p. 377.

sânt scrise ăsurile, să fie de zmalț albu, ăsornicul să să facă de ceale de sãn, însă să bată ăsurile în clopot, după cum ceale de masă... și numai cu un cupert, după cum au ășit acum, și fără sticlă, ci cu capac tot de argint, carele să să rădice când să va mișca de la coadă, argintul cupertului să fie fain, sãrmă, ca să nu să innegrească; lucrul innãuntru să fie sãnătos, că de aceia să face mare; clopotul să sune frumos când va bate ăsurile; însă la fiește ăsa să bată singur, iară nu repetir; și, inpreună cu trimiterea lui, să să trimiță încă alte doao chei, căci aicea, deaca să strică, nu să potrivesc altele. De să va sili meșterul să iasă lucru bun și plăcut, să pot găsi și alți mușterii ca să ăară acest fel de ăsornice.»

În lucrările literare ce trebuiau să se înceapă la Mitropolie sub noul arhipăstor, lui Iosif îi eră păstrat un loc de căpetenie. Din scrisoarea lui dela 9 Maiu 1793, ce urmează, vedem că nu eră vorba de mai puțin decât de o nouă tipărire a Mineielor lui Chesarie, cari, în așă de scurtă vreme, se răspândiseră toate și a căror formă se credeă că trebuie prefăcută oarecum, ca orânduire, nu ca limbă.

19 Maiu 1793. «Iosif episcop Sevastis.» «Iară, pentru tipăritu Mineelor lunovnice ce sânt a să tipări aici, am arătat Preasfin. părintelui Mitropolitului (carele trimite dum. molitva și părintească bl[ag]oslov[enie]) și mi-au dat răspunsul că și Prea Sfț. au făcut gătire a tipării aici la Mitropolie, și, când aici să vor tipări, după cum are preveleghiu tipografiia de aici ca să nu fie priiimate cărțile dintr'alte țări, atuncea puțin folos va fi numai din cele ce să vor vinde acolea în țară; ce dum. să-m trimiți însemnare de căt[ă] cheltuială poate să ție un minei, și atuncea să vă socoti și să vă da dum. cel desăvârșitu răspuns. Însă să să știe și ačasta, că, de va fi ca să să facă vre o iconomie de a să lua din cele ce să vor tipări aici, intr'alt chip nu să poate, fără numai la acea sumă să să facă poarta (1) la început, că sânt tipărite de aici de la Mitropolie, și, iarăș, când să vor tipări mai multe intr'ăcest chip, cu poartă pe numele Mitropoliei, peste suma ce va fi cerută, nu să pot treace aici, căci, câte cărți să dau de la Mitropolitu, sânt incredințate cu pecetea Mitropoliei la început. (2).»

Mitropolia, care își refăcuse tipografia, voiă să ție pas cu episcopia de Râmnic sub noul Vlădică Nectarie, despre care Păharnicul Hagi Stan Jianu scriă, intr'o scrisoare pentru un potir de aur

(1) Frontispiciul.

(2) La 31 Maiu, el trimete banii din «jud. Argeșului», pe când cealaltă e din București. La 1-iu Iulie 1793, Iosif scrie pentru un ceasornic.

la biserica sa (1 Septembrie 1793), următoarele, gândindu-se a și-l pune epitrop:

«Părintele episcop este om foarte procopsit și cu frica lui Dumnezeu, și l-au încărcat cu mare datorie, că ar fii fostu eparhiia datoare, și au trebuit să o priimească», etc.

Dar Mitropolia lui Filaret ținu numai câteva luni. Vodă îl făcu să se retragă în folosul Grecului, rămas Grec până la sfârșitul zilelor sale, Dosoftei Filitis. Iosif nu părăsi însă în restriște pe vechiul său stăpân. În Iunie 1794 acesta nu mai eră în viață. Indată, în August, vedem pe Iosif episcop de Argeș.

Corespondența lui cu Hagi Costandin începe iarăș în Decembrie al acestui dintăiu an:

13 Decembrie 1794. «Iosif episc. Argeș.» «Să mi să aducă de la Vienna un časornic de masă..., însă să fie lucru sănătos (cel... ce mi s'au trimis... tot nu-ș vine în fire).»

În 1795, corespondența e foarte bogată:

13 Maiu 1795. «Iosif Argeș.» Pentru hărtia comandată la Bart. «6 tocuri, adecă conțuri, de hărtie de scris, și pe 2 cărți, Căslav de ceale mari i Psaltire de ceale mari.»

3 Iunie 1795. «Iosif episc. Argeș.» «Astăz mă aflu aici la Cornet, și, vrind D[um]nezeu, voi veni și până la Ciineni.» A dat bani de hărtie unui «fečorū de la tipografia lui chir Petru Bart, viind pe la Argeș cu alt Sas. . . Hărtie mare pentru o condică. . . Au rămas lucrul condicii jos, în vremea ernii, cind era nopțile mari, fiindcă iaste lucru mult, de vreme ce această condică iaste să să facă pentru toate cărțile moșiilor, și de aceia voiam ca să fie niște hărtie mai aleasă, mai sănătoasă și mai mare decit ceia ce iaste ordinaricon. . . Sămânță de napf de care să seamănă acum la Iunie 12. . . Căci la noi părinți avem mulți, și carne nu mănăncă, ci cu rădăcinii de acestea și cu alte verdețuri iș mângăe trebuința de legumă. Numai te rogū ca să fie de la om de omenie, că, de câte ori au cumpărat oricine sămânță de la Sibii și au sămănat, au eșit alte bolbotine: laurū, știri, urzici și altele, precum au pățit estimpū și dumn[ea]lui Med. Hiotul, ispravnic de Argeș. . . Boala cūmii urmează la București și la alte locuri, mai ales la câteva sate ale Craiovei. . . Untdelemnū bun de mâncare într'un urcōr smălțuit și vre o tref pite mari, că tot nu să prea usucă lesne pe căldura această.»

Căineni, 4 Iunie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιόν Ἰωσήφ. Pentru hârtie dela Bart. Pentru pesmeți și butelii de vin.

6 Iunie 1795. Ο Ἀρτζεσιόν Ἰωσήφ. A primit răspuns la scrisoarea lui de la Cornet. La întorsul în episcopie va deschide și pe a lui Bart. Pentru târguieli și ceasornic. «Lăcustele de sigur au ieșit în țară, și a orânduit Domnul nostru oameni, καὶ ἔφεραν τὰς μοχθηρὰ καὶ τὰς ἔφραγαν (1) Am auzit că și în Ialomița au ieșit, și în părțile Craiovei; iar în scris nici unul nu m'a înștiințat. Iar ciuma prăpădește (ἐνεργεῖ) la București, și mai ales în mahalaua Gorganului și pe Podul Mogoșoaiei. Numai Dumnezeu să fie cu îndurare! La Fedeleșoiu eră să se oprească înainte de Rusalii, dar alaltăieri iarăș a urmat, cum mi-a spus un negustor din Râmnic. Aici în Loviște, altă plagă; ἀφανίζον τὰ πονεῖα («distrug lăcustele») puținul grâu ce aveau nenorociiții creștini, πρὶν νὰ δώσουν κόπον («înainte de a-și da silință»). Cerele de zahăr și «o păreche fiare de plug» (πλόγος). «Acum vremea tandafirilor a trecut și rămâne să facem dulceți numai din vișine și din smeură.»

25 Iunie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιόν Ἰωσήφ. «Suntem însă cu frică despre înspăimântătoarea boală a ciumei care s'a întins aproape în cele mai multe locuri ale acestei țeri; numai Dumnezeu slântul să se îndure, pentrucă paza omenească e cu mult prea mică. . . Prea-înălțatul nostru Domn are ἄρνεξιν, προμήθειαν καὶ ἐπιμέλειαν («prevedere și îngrijire») pentru pază, dar ce să facă?» Ceasornicul l-a primit, dar iarăș stricat! Pentru o probă de hârtie. Nu-i place. «La Craiova, după știința ce am luat, s'a aprins (ἔναψε) grozav ciuma: a murit și starostele Ioan ὁ Κοτυζῆς de această boală. Erau niște Nemți (καὶ Νέμετσοι) la han și, inbolnăvindu-se, s'a ținut ascuns, și după moarte i-au îngropat în pivniță, și așa s'a umplut (ἐπέμλησαν) orașul, căci erau meșteri de fier și de altele și veniau la ei cei ce aveau nevoie.»

Grecește.

25 Iunie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιόν Ἰωσήφ către egumenul Neofit. «Până acuma suntem sănătoși toți ai casei, dar cu frică, pentru înfricoșata boală a ciumei, care, cu cât trece, se tot lățește, și n'a mai rămas nădejde de fugă, ci numai în mila atotputernicului Dumnezeu.» A primit cele două butelii (μωυτέλιζ) de vutcă.

P. S. Nu poate să-i incurce, «căci aici trăiește atâția și atâția; cu toată nenorocirea ce a fost de obște, eu n'am fost încercat cât de puțin, pentrucă e darnică foarte Maica îndurării. . . Că slântul nostru stăpân e bucuroș să te aibă lângă sine, știi prea bine, pentrucă mi-a spus adesea. Iar cât despre părerea Sfinției Sale cu privire la bunătatea (ἐὐχρασίαν) aerului, sunt și eu de aceeaș,

(1) «Și le-au dus cu greu și le-au ucis (?).»

și, ori cum (ὅπως), nu eră de nevoie; nici odată n'am vrut să merg ori să stau la București, căci mult mă îngreuie, și încă mai mult la Craiova.» Salutări dela Partenie.

Cea mai mare parte din această corespondență privește ciuma cea mare din acest an 1795, o urmare a celei din 1789 până la 1793, pentru care avem, în *Studii și doc.*, I—II, p. 135 și urm. o întreagă corespondență, datată din Bărăția dela București, a episcopului catolic, de Nicopol, administrator al diecezei muntene. Dar tot în 1795 avem cea dintâi afacere literară cu prietinel din Sibiu.

Anume Hagi Costandin Pop se gândi iarăș a da ediția cea nouă a Mineielor de care fusese vorba pe vremea lui Filaret. Iată ce ofertă făcea el printr'o scrisoare grecească pe care o traducem:

«Prin această smerită scrisoare a mea arăt Prea Sfinției Tale păzite de Dumnezeu, că de mult aveam o răvnă călduroasă ca să innoesc amintirea răp. episcopi de Râmnic chir Chesarie și chir Filaret, cu retipărirea celor douăsprezece Mineie, pentru folosul sufletesc al neamului nostru. Dar fiind puține bisericile ortodoxilor în acest principat al Ardealului, și cheltuielile tiparului mari, și mai ales când s'ar tipări puține, n'a fost chip să încep înainte de a chibzui să caut ajutor și dela locurile creștinești vecine cu noi. De unde, cu doi ani înainte am avut să arăt scopul meu către răp. sfințit fost Mitropolit chir Filaret, cerând voie pentru ca să fie slobodă vânzarea acelor cărți și la eparhia prea sfintei Mitropolii și a episcopioilor ei, și mi-a răspuns prin omul meu în acest chip, că poate să se tipărească un număr anume pentru Țara-Românească, numai cât să se vândă dela Sf. Mitropolie. Și, afară de acea sumă, să n'am voie nici eu, nici tipograful din Sibiu să scoatem nici o carte afară în țară, ca să nu se împiedece vânzarea celor trimese la Sf. Mitropolie; pe lângă aceasta, să se puie și marca Terii-Românești la începutul cărților, și nu a Sibiului. Dar nu s'a hotărât (παρατάσειν) ori să tipărim ori ba, până nu voiu trimite un *tahmin* înscris, cu câți bani turcești se poate vinde un trup de Mineie, și cu ce hârtie, venețiană ori sibiană; să trimit și o probă a tiparului cu care e vorba a se tipări. Și, până să urmez eu acestea, răposatul a început corespondență cu tipograful de aici, ca să vie acolo și să așeze tipografia lui la Sf. Mitropolie; cum a și venit, dar nu și-a ajuns scopul, pentrucă a găsit paretisit din Scaunul Mitropoliei pe răp. chir Filaret. Și eu, având alte îndeletniciri deosebite, n'am avut prilej a scrie Sfinției Sale până acum pentru aceasta. Iar acum, având prilej, nu lipsese să-ți arăt că avem aceeaș țintă (εις τὸν ἴδιον σκοπόν εὐρισκομεν). Și acestea le scriu ca și către răposatul, rugându-mă, și, dacă este de părere Prea Sfinția Ta precum mi-a

spus răposatul, eu făgăduesc că nu voi trimite în năuntru mai mult decât îmi vei porunci Prea Sfinția Ta să se trimeată la Sf. Mitropolie. Iar prețul poate să coste un corp, cu bani turcești, 36 de lei acolo, cu hârtie de Sibiiu, și, cu hârtie venețiană, lei 47. Iar poarta (*ἡ πόρτα*) (1) și marca le vom pune ale Terii-Românești, cum orânduiești Prea Sfinția Ta. Iată și proba tiparului cu care am de gând a tipări acele cărți.»

Iosif ar fi voit să înlocuească textul lui Chesarie, care avea adaosuri luate din alte forme ale Mineiilor decât cele clasice: slavonă și grecească, cu tălmăcirea exactă a acestora. El se arată bucuros să iea asupra-și această osteneală. În acelaș timp, el cugetă să tipărească la Sibiiu o carte de rugăciuni scoase din Psaltire și o Slujbă a Sfântului Nifon, pentru moaștele căruia făcea tocmai o răcliță nouă (2). Planul cel mare cu Mineiele nu avu nici o urmare, neînțelegându-se Iosif cu Mitropolitul.

Urmează celelalte scrisori din 1795.

Iosif de Argeș «Ca să nu stea tipograful de geaba (*ἀργός*), o carte de rugăciune (*τῆς προσευχῆς*) aleasă din toată Psaltirea), să poată s'o tipărească așa cum e îndreptată de mine. Și, pentru că rămâne la alegerea lui să-mi dea cât va vrea. Și poate să-mi dea și bani, după prețul ce va costă. Nădăjduesc să aibă trecere și să nu mai ieșit altă dată de sub tipar în românește, ci numai în grecește și în mitropolie. Numele tălmăcitorului și tipografiei am socotit să scrie și să se poată vedea. Ci, dacă nu va vrea să o tipărească, să scrie și să-mi dea un poștăș cu i-o trimet.» Pentru ceasornic. «Pentru cărțile de tipărire să scrie și să-mi dea o poștăș delă tipograf sau delă altul cineva că am trimes-o, să scrie și să-mi dea o poștăș pentru Mineie.»

Iosif de Argeș «Ca să nu stea tipograful de geaba (*ἀργός*), o carte de rugăciune (*τῆς προσευχῆς*) aleasă din toată Psaltirea), să poată s'o tipărească așa cum e îndreptată de mine. Și, pentru că rămâne la alegerea lui să-mi dea cât va vrea. Și poate să-mi dea și bani, după prețul ce va costă. Nădăjduesc să aibă trecere și să nu mai ieșit altă dată de sub tipar în românește, ci numai în grecește și în mitropolie. Numele tălmăcitorului și tipografiei am socotit să scrie și să se poată vedea. Ci, dacă nu va vrea să o tipărească, să scrie și să-mi dea un poștăș cu i-o trimet.» Pentru ceasornic. «Pentru cărțile de tipărire să scrie și să-mi dea o poștăș delă tipograf sau delă altul cineva că am trimes-o, să scrie și să-mi dea o poștăș pentru Mineie.»

Iosif de Argeș «Ca să nu stea tipograful de geaba (*ἀργός*), o carte de rugăciune (*τῆς προσευχῆς*) aleasă din toată Psaltirea), să poată s'o tipărească așa cum e îndreptată de mine. Și, pentru că rămâne la alegerea lui să-mi dea cât va vrea. Și poate să-mi dea și bani, după prețul ce va costă. Nădăjduesc să aibă trecere și să nu mai ieșit altă dată de sub tipar în românește, ci numai în grecește și în mitropolie. Numele tălmăcitorului și tipografiei am socotit să scrie și să se poată vedea. Ci, dacă nu va vrea să o tipărească, să scrie și să-mi dea un poștăș cu i-o trimet.» Pentru ceasornic. «Pentru cărțile de tipărire să scrie și să-mi dea o poștăș delă tipograf sau delă altul cineva că am trimes-o, să scrie și să-mi dea o poștăș pentru Mineie.»

«Am o carte de tipărit, nu numai bună (*ἔχει ὄμως καλλὰ*); deci te rog să te întâlnești cu d. Petru Bart, și să-mi arăte cât ar costă coala (*κόλα*) în bani

(1) V. p. 1 nota.

(2) *Inscripții din bisericile României*, I, p. 152, n°. 309.

(3) Hagi Stan. V. *Asupra lui Studii și doc.*, VIII (în pregătire).

turcești, căci nemțești nu se află. Și cu luna lui August se gătește cartea de trimes. Hârtia, din cea ce mi-ai trimes vreați să fie și în carte, dacă n'are alta mai subțire (λεπτότερον).»

9 August 1795. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσήφ. «Suntem înspăimântați de boala ciumii, care, cu cât trece, cu atâta crește și se întinde în alte locuri; aici în jur, slavă Domnului, până acum e sănătate. Pentru dum. Păharnicul Jianu, astfel mi-au scris dela Râmnic, că și-a dat obșteasca datorie: ci poate să nu fie adevărat, pentrucă acum câteva zile auzirăm că a murit și Banul Ghica (1), și nu eră adevărat: Să dea Dumnezeu să nu fie adevărat nici pentru dumnealui! Cărticica ce am de tipărit, e Acolutia Sf. Nifon al Constantinoplei. În cronică (εἰς τὸ χρονογράφον) are 14 coli, ci la tipar poate să ajungă și 16, și, mă rog, lungimea și lățimea să fie la un sfert de coală. Exemplare aveam de gând să fie până la o sută; ci, de vreme ce și tipograful spune că, cu cât mai puține se vor tipări, cu atâta mai scump costă, să fie și 200 și 250, și le împărțim pentru evlavie. Tiparul să fie cu linii, No. 1, adecă cu litere mai mari. Și numai tipicul să fie cu No. 2, ca să se cunoască din σιχηρά, căci nu se obișnuiește cu rânduri roșii. Să spuie tipograful cât poate costă exemplarul, însă cu bani turcești, căci nemțești nu se află, și atunci voi trimete și cartea. Țidula cutiei e frumoasă, și să se facă după aceea. Pentru Mineie, ce-mi scrii, că ai de gând a se tipări în 100 de exemplare, eu unul cu toată bucuria aș fi vrut să se treacă (περασθούν) aici în țară, dar știu că Mitropolia a căpătat privilegiu domnesc să nu fie slobode cărțile altei tipografii, cu toate că tipografia Mitropoliei acuma nu are nici o valoare (δὲν ἀχρησιζει τίποτες); iar a Râmnicului e bună, având meșteri buni.» Va serie deci Mitropolitului, dar să știe cât va costă un corp de 12 Mineie. «Pe lângă aceasta, vei află că în tiparul ce s'a făcut la Râmnic, scriitorul (ὁ γραφεύς) care a așternut (ἔστρωσε) în manuscript acolutiile, a pus ce s'a întâmplat (ἔβλεπε ὅτι ἐφθασε), și n'a urmat nici stilul (ῥυθός) Mineielor romaice, nici al celor slavone, ci a pus ceva din cele muscălești (μοσκόδικα), ceva din filadele unor sfinți, cari n'au acolutie, nici în cele romaice, nici în cele slavone, și, pentrucă se căntă acolo la cele mai multe biserici din târguri (τῶν πολιτειῶν) la strana dreaptă grecește și la stânga românește, e destulă cacofonie (χαζμοδία). Și iarăș unele sunt tipărite de prisos (περιττά) în întregime (ὀλόκληρος), ca și obișnuitele tropare ale Sfinților, și altele care aduc și zăbavă tiparului, și grosimea cărții (προενοῦν καὶ ἀργοποροῦν τοῦ τύπου καὶ χρόνος τοῦ βιβλίου). Deci, când se vor tipări de acum înainte, au nevoie de îndreptare cele dintâi, ca să urmeze sau pe cele romaice sau pe cele slavone. Incă trebuie să nu se puie numele tipografiei Sibiului, nu

(1) Dumitrache.

de alta, dar numai pentru bănuiala (*δουσιδαμονία*) Românilor, cari spun că sunt cărți nemțești (*νέμεττικα βιβλία*), cum știe aceasta și tipograful. Dacă Mitropolitul va găsi cu cale, eu sunt bucuros să mă însărcinez cu îndreptarea ce spun, și sunt și mușteriu pentru câteva exemplare, dacă Pronia dumnezească mă va păzi neatins de această grozavă boală a mâniei lui Dumnezeu...» Cutia de moaște să fie căptușită cu atlas.

10 Septembrie 1795. 'Ο 'Αρτζεσίω 'Ιωσήφ. «Am fost orânduit cu o exarhie în eparhia prea sfințitului nostru domn Mitropolitul... Cât pentru carte (*βιβλιαρίον*), cu toate că tipograful ține (*βαστά*) scump tiparul său, și nu, cum văd, prețul pe care-l scrie pe unele cărți ee tipărește și vinde (*καί ὅχι, καθὼς βλέπω, τὴν τιμὴν ὅπου γράζει εἰς μερικὰ βιβλιαρία ὅπου τοπώνει καὶ πωλεῖ*), dar mă învoiesc cum te-ai înțeles d-ta... Deocamdată însă, nu le tipăresc, până nu vedem ce are de gând Mitropolitul pentru Mineie; către care iată, după orânduială dumată, am făcut această țidulă (*σχέδιον*)... Altfel mă tem să nu-mi dea vină că am făcut împotriva părerii lui un lucru care-l supără (*πειράζει*): căci acuma este o vreme de supărări, și de unde nu e nici o pricină, răsare una (*διότι ὁ καιρὸς τῶν πειρασμῶν εἶναι τὴν σήμερον, καὶ ἀπ' ἐκεί ὅπου δὲν εἶναι αἰτία, φουρῶνει αἰτία*). Pentru cutia Sfântului, se pare că meșterul are de gând s'o facă foarte grea (*χοντρὸν*), în argint, și pentru aceasta poate să ajungă până la 100 de nemțești (*νέμεττικα*); dar să-i spui să fie de mijloc, nici prea subțire, nici prea gros (*ὅμως νὰ τὸν εἶπη ὅτι μερικῶν νὰ εἶναι, ὅτε πολλὰ λεπτόν, ὅτε πολλὰ χοντρὸν*). Nu află bani nemțești. Despre niște ceasornice de sin (*τοῦ νόρφου*), cari, sunt ale unor pustnici ce se află aici, în plaiurile episcopiei (*εἰς τὰ πλάγια τῆς ἐπισκοπῆς*). Ciurma triumfă încă strașnic. În unele locuri se oprește, până la patruzeci de zile și mai multe, și apoi iarăș începe. Aici împrejur, slavă Domnului, până acum avem sănătate, dar suntem spăimântați, pentru că această boală n'are credință... Mare pierdere a urmat în această țară. [P. S.] Biserica cea mare a episcopiei e foarte frumoasă (*καλλὰ εὐμόρφη*), ca una ce este cunoscută în Țara-Românească și în alte locuri (*ἐν ἄλλοις ἱσως τόποις*), dar așa e de rece (*ψυχρή*), încât ucide (*σανατῆσι*) pe oameni; deci, de nevoie, pe lângă alte greutăți ale cheltuielilor și datoriei ce m'au îngreuiat din partea Mitropoliei (*ἀπὸ τῆς μητροπόλεως*), am început o nouă biserică pentru iarnă, cu numele Sfântului Nifon și celorlalți sfinți ale căror sfinte moaște le avem. Și nădăjduesc că până la sfârșitul acestei luni va lua întregire clădirea. Și în sfârșit această biserică are nevoie și de o sobă.» O cere pătrată, de fier, «și să aibă și gârliciu (*γυρλίτζον*) și sulinariu (*σωληνάριον*), fără Подоabe, dreaptă.»

Pecete neagră, cu crucea în scut și I ω e φ; 1786.

22 Septembrie 1795. 'Ο 'Αρτζεσίω 'Ιωσήφ. «Cu întoarcerea într'acoace a

prea învățatului fiu al d-sale chir Manasi (1)», cercetează de sănătate. Cere pentru părinți «12 coți μιτάκια δὲ Αἰψία, negru» și «o materie de bumbac pentru giubea. Și dela București nu cutez să cumpăr; de mătasă însă nu vreau, pentrucă nu se potrivește (ἀρμόζει) cu mine, nici de lână, pentrucă roade blana benișului (ὅττε μάλλον, διότι τρώγει τὴν γούναν τοῦ μπινισίου). P. S. Arhimandritul Partenie, bolnav de ἀρτίου, cere a i se face o rețetă. Mai cere același și un clopoțel pentru ca să cheme pe copii (μίαν καμπανίτζαν διὰ τὰ φωνάζει τὰ παιδία), nu de masă, ci mic (ὀρράν, μικρήν). Să-l poată și atărna și trage dinăuntru, lucru bătrânesc (πράγμα γεροντικόν). Și el cere «un clopoțel de masă cu sunet frumos, căci mă căznesc să chem copiii».

28 Septembrie 1795. «Iosif episc. Argeș.» «Avem mare trebuință de aceste tîrguiale pentru zugrăveale, ca să măi dregem ceale stricate dinū răzmiriță, care, nu s'au dres până acum...: 2 feteale aurū, 1 ocă făioară albă de Veneția, fain, 5 oc[ă] cleiū, 2 tuțunuri (2) hărtiioare cu carnil roșu, după ačastă probă ce trimeseiū.»

[Apoi grecește:] «Pentru cutia Sfântului, cât va costă, cu bucurie dau, căci sunt îndatorit în multe, pentru marile binefaceri ce capăt prin rugăciunile lui, și mai ales până acum pentru paza de ciumă, nu numai aici la episcopie, ci de jur împrejur: unde s'au dus cinstitele-i moaște, a păzit Dumnezeu și n'a urmat nimic.» Să-i facă o *sobă oarbă*.

6 Noemvrie 1795. Ὁ Ἀρτσιεπίου Ἰωσήφ, a primit vâpselile, ceasornicul ș. a. La întoarcerea în episcopie, va plăti. Ceasornicul are vechea meteahnă.

17 Noemvrie 1795. Ὁ Ἀρτσιεπίου Ἰωσήφ. Pentru comande. «Ciuma stăpânește totul (ἔλο δουλεύει); s'a întins și în părțile Slatinei, în eparhia mea; pe lângă aceasta, suferă lumea și de rășboiul civil care urmează în părțile Vidinului, și Dumnezeu să fie milostiv; pentrucă și lipsă de bani (ἀναρρηρία) mare urmează pentru săraci.»

Grecește.

P. S. «Maī mult mă čudiiū de așa hamurī, că s'au făcut ca să mīne caii de călare, și, după cum s'au făcut, vizitiul mieū nici știe să le pue pe cai, necum să știe să mîne de călare. Eū știū că am scris să mi să facă hamurī după orīnduiala pentru butcă, și numaī șleaurile să nu fie de curea, căci putrezesc de apă; ci am zis să să facă de ștreangurī. Acum nu știū ce să fac cu dīnsele, căci meșterīl de aici nici pot să le aducă la orīnduială, nici piiale așa lucrată nu aū, ci să mă înveți ce să fac acum cu ele.

(1) Heliade.

(2) Duzine.

«Că, unde așteptam să-mi vie mai curînd, că nu aveam hamuri de loc, acum, după ce au venit, mă uit la iale.

«Mai pe urmă însă socotiiu și trimiseiü hamul rotașului, ca să să facă cu perină, după cum iaste soția lui, și să să facă și hăturile amîndurora rotașilor după orînduială, cu dălogii frînelorü, ca să măie după lada butcii. Trimiseiü și hățul mijlocașilor, ca să să mai lungească după cît iaste sfoara cea legată în căpătiü, și să se mai facă unul asemenea ca acesta, și așa poate vom cîrpi treaba. Să se pue și belăugele de-asupra perinilorü, prin care să bagă hăturile mișlocașilorü, și să se trimiță și aici doao, pentru celalalt ham și le vom coase aici».

[Iar grecește: Socoteala. A fost la Pitești. A avut să judece procese de moșii: «că nu mă lasă creștinii în pace, după datina țerii noastre». Are 50 de porci de vîndut. «La sărbători avem obicei să fim la București».]

27 Noemvrie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιου Ἰωσήφ. Pentru comande.

Și la 6 Dechemvrie. «Ciuma încă urmează la București, la 2—3 case pe zi; iar în părțile Craiovei aud că mai mult: Dumnezeu să aibă milă de nenorocii creștini, căci n'au altă nădejde.»

Grecești.

1 Dechemvrie 1795. «Iosif Argeș.» A primit «arariulü (?) cu patru perini ale hamurilorü și cu hăturile de patru cai, și trei zăbale de fierü; însă o perină tot nu avem la ce o pune, fiindcă hamul cel pocit, care l-am trimis să se prefacă, văz că nu s'au trimis... «Să fiü știutü că să va face atita învăluiială, m'aș fi lipsit și de aceste hamuri.» Trimete prisosul îndărät. «Șleaurile ceale de cânepă, să să trimiță.»

16 Dechemvrie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιου Ἰωσήφ. Pentru hamuri (χάμωρα) și hăaturi (χάτζωρα). Tot e ciumă la București, unde nu va merge (δὲότε ἡ πανωλία ἀκόμη ἀκολοθεῖ). «De asemenea merg la Slatina, pentru că încă n'am fost acolo.»

P. S. Pentru Mineie, după ce va răspunde Mitropolitului, și el va vorbi. «Dar tipografia și meșterii pe cari-i știu eu, nu sunt de laudat cum se cuvine... N'are îndreptător bun și învățat și la cele două limbi, elinească și românească. Și, dacă-l știu, e singhelul răposatului chir Filaret, care trăia la Râmnic și acum e arhimandrit al Mitropoliei. Și mai bine ar fi să vie co-rectorul d-tale, precum merg și la Veneția și la Lipsca, când tipăresc asemenea cărți bisericesti.»

Toate în grecește.

La începutul anului 1796, Iosif erä în vizită pastorală prin eparhie, și avem astfel o scrisoare dela Partenie arhimandritul, proegu-

men de Argeș (24 Iannarie), acel Partenie care egumenise patru-sprezece ani până ce Argeșul avu egumenul-episcop, și care muri peste scurt timp, în Septemvrie 1797 (1).

«Prea Sfinția Sa părintele episcopul fiind dus în eparhie spre Slatină, tocmai d'inaintea Nașterii Domnului», i-a spus să ceară «niște vâpsele i aurū de poleială». Salută pe arhimandritul Neofit.

La intoarcere îi veni în minte să tipărească *Teofilactul* lui Chesarie (2):

2 Februarie 1796. Ὁ Ἀρτζεσίον Ἰωσήφ. A sosit la episcopie. A văzut hamurile (χάμουρα). Aprobă răspunsul ce a dat Mitropolitului (τῷ δεσπότη). Iar i-a venit poruncă a merge la București: «care-mi vine foarte greu, dar ce să fac? dacă am intrat în danț, trebuie să joc.» Εὐρίσκεται ἓνα βιβλίον πολλὰ ἀναγκαίον εἰς τὸ γένος μας, τὸ ὁποῖον ἀκόμι δὲν ἐτοπώθη ποτὲ εἰς τὴν βλαχικὴν διάλεκτον, δηλαδὴ ἡ ἐρμηνεία τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ εὐαγγελίου τοῦ Θεοφιλάκτου, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ μακαρίτης ἐπίσκοπος κὴρ Κεσάμος εἶχε σκοπὸν νὰ τυπώσῃ, καὶ μοι φαίνεται, ὅτι διὰ τῆς εὐγενείας τῆς ἐφέρθη καὶ τὸ χαρτίον ἀπὸ τὴν Βενετίαν κατὰ τὸ μήκος καὶ πλάτος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπου ἔχομεν βλαχικά. Ὅμως ἐπρόλαβε ἡ τελευταῖ ἑταίρα καὶ ἔμεινε. Ἀπὸ τὸ βιβλίον ἂν τυπωθῆ, βέβαια καὶ τὸ ὄφελος τῶν ψυχῶν θέλει εἶναι μέγα, ὡσὰν ὅπου εἶναι ἡ βλάβη τῆς πίστεως μας, καὶ πέρασμα θέλει ἔχῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ἐξόθλων, καὶ τὸ μνημόσυνον τῆς εἰς αἰῶνα θέλει γίνῃ ἀθάνατον. Ἐγὼ, εὐρών τοῦτο τὸ βιβλίον εἰς ἓνα μου φίλον, τὸ ἔχω χρεῖα ὅμως εἶναι διορθώσεως μερικῶν λέξεων, τὴν ὁποίαν διορθωσιν με κόπον πομπὴν ἴμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ ρωμαϊκόν, καὶ γράψιμον ἄλλον χρειάζεται, ὡσὰν ὅπου εἶναι καθὼς συνιθεῖσονται ἐδῶ με ῥικτὰ

(1) *Inscipții*, p. 153, nr. 313.

(2) Pe acel timp eră la Argeș un ucenic trimis spre învățătură de Hagi Constantin, și iată ce scriă el, la 28 Martie 1796: «Eū Gheorghie fiulu sufletescu... amu ajunsu la sfânta episcopie după cum aū fostu și trimiterea dumatile cu mine la Prea Sfinția Sa părintele episcopul, și m'aū pus la grecie după cum aī fostu scrisu dumneat[ă], și am învățat filandra, și la Octoihu 4 glasuri, și amu învățat seamnele psaltichiei și slovele cu glasurile lor, heruvicul pe glasul al șaptelea, priăсна de morți pe glasul acelaș, rânduiala vecernii și a leturghiū, axioanele de preste anu și aighioasele, și acumū, cu ajutorul lui Dumnezeū, învăț la anastasiatariū și la octoihu, totodată, și încă totu nu mi-aū indestulat cu atăta învățătură... Și cântu în besearică, de răsună măn[ă]stirea, și m'aū făcut ipodiiakon, adecă cetețū... Să-mi trimiți răspuns, și să-mi trimeți or alađa ori bani să-mi facū un antereū, și să-mi trimeți postavu să-mi facū nădragi, iar nu nădrag strângi, ei ori șalvari, ori poturi, și un brăū, că amu rămasu gol de haine, și să-mi trimeți pânăz de cămașă... Și Prea Sfinția Sa părintele episcopu este la București, din preună cu dascălu meū... Să-mi trimeți și bani de cheltuială.»

ἀπὸ πάντων, ὡςτόσον ἂν ἦτον δυνατὸν νὰ τυπωθῆ, ἤθελα πασχίσει: καὶ μὲ κόπον καὶ μὲ ἔξοδα πρὸς διόρθωσιν. («Este o carte foarte de folos pentru neamul nostru, care încă nu s'a tipărit nici odată în limba românească, adică tâlcul dumnezeieții și sfintei Evanghelii, de Teofilact, pe care și răp. episcop Chesarie avea de gând a o tipări, și mi se pare că prin d-ta s'a adus și hârtia din Veneția, după lungimea și lățimea Vechiului Testament, ce-l avem românește, dar l-a preîntâmpinat moartea și lucrul a rămas. Această carte dacă se va tipări, și folosul sufletelor va fi mare, căci este temeiul credinței noastre, și va avea trecere pentru ajutorul cheltuielilor, și pomenirea d-tale va ajunge nemuritoare în veci. Eu, aflând această carte la un prieten, o am; dar trebuie îndreptarea unor cuvinte, care îndreptare cu multă osteneală se cuvine a se face, din grecește; și trebuie și altfel de scrisoare, căci este așa cum obișnuesc aici, cu aruncături sus (?); ci, dacă e cu puțință a se tipări, aș lucră și cu osteneala și cu cheltuiala la îndreptare»). Cere pentru arhimandrit τὰ ψωμίσρατα τῆς ζωγραφικῆς («cele de nevoie pentru zugrăvire»).

Răspuns: Διὰ τὸν Βουλγαρίας ὅτι γίνεται, μόνον διορθωτὸν νὰ εὔρωμεν («Pentru cartea lui Teofilact al Bulgariei, că se va face, numai să găsim un îndreptător»).

20 Iunie 1796. «Iosif episc. Argeș.» Trimite bani și pentru «dresul căsornicului Vișoreanului, însă în monedă turcească, căci nemțească nu să găsește pe la noi.» Fusesc la București, zăbovind. «Însă vă fericesc pentru liniște și pentru că nu aveți frica boalii aceștia ce o avem noi de vre o doi ani (1).»

Ceva mai târziu, Iosif scrie lui Hagi Costandin Pop pentru ucenicul trimis de acesta și care fugise:

16 Iulie 1796. «Iosif episc. Argeș.» «Mă aflu și eu sănătos, trudindu-mă cu meremeturile celor stricate din trecuta răzmiriță. Pentru Gheorghie copilul, ce mi l-a fost trimis în anul trecut, cu toate că s'a cunoscut de loc ce fel de ipochimen iaste, însă ca să nu măhnescu pe dum[n]ea]ta, n'am însemnat nimic, ci l-am dat la dascal psaltū, ca să învețe cântări cu meșteșugul psaltichiei, și după cităva vreme s'a bolnăvit de friguri cu durere de piept, și acesta i s'a întâmplat din ataxiile lui. Și, după ce s'a însănătoșit, întâmplându-să a merge cu la București cu sorocū de 10 zile (măcar că am zăbovit 4 luni), l-am lăsat aici în seamă de om, ca să păzească la biserică,

(1) La 7 Maiu el scriă lui Neofit că a dat poruncă pentru ca acesta să fie bine primit la episcopie, «cînd eu Dumnezeu veți veni acolo».

că pe cîntăreț[u]l il luasem cu mine. Și, pînă am venit eu de la București, am trimis un dascalu aici ca să învețe pe citivaș din părinți i din copil la gramatică, între cari fiind și el, i-am trimis gramatică, fiindcă și singur a cerut, însă și această prothimie prea puțin aș ținut, căci nu avea vreme slobodă ca să iasă pe afară, și aș găsit pricină că el nu are gînd să facă dascal *σπουδατος*, și cum că dumneata l-a trimis să învețe numai cîntări, iar nu gramatică. După ce am venit de la București, am orînduit pe psaltiu ca să ia în seama de ceale ce aș învățat, de le ține minte și să-l înpileze la învățătură, și, cercetîndu-l, l-aș găsit ca cum n'ar fi învățat nimic, și aș început iarăș d'întăiu, și, fiindcă i s'aș strimtorat voile lui a nu avea voce ca să mai iasă pe afară fără treabă, aș găsit vreme în tre-cutele zile, cînd eu lipseam la Pitești, și mai placînd pe un copil, iarăș Ardelean, aș fugit într-o noapte și, făcînd răvaș mincinos, aș trecut pe la Căineni... După cît să vede atîta de micu la stat, atîta iaste de mare mișal, fiind învățat rău... Putea să mai zmerdniască și pe alți copii, după cum aș făcut celui ce l-aș luat cu el, că, pînă nu-l trăsese către sine, acela era bun ascultător și paznic la bisearică, fiind prohirisit cetețu. De va zice că aș avut lipsă de hrană, va minți, că la mine nu iaste obișnuită aceasta.

«De va zice de haine, iată foae de hainele lui ce i-am făcut într-o acest an ce s'aș împlinit la luni 9. După altele, aș luat și psaltichia, care nu iaste a mea, ci o am luat de la vâtaful de plaiul Arefului, pînă să găsescu alta, să-i cumpăr... Tot cînd aș fugit el, aș lipsit și niște tîrgueli de tl. 8 ale unui croitori: găitan, ibrișim i altele... Bani i-aș avut la chelariul... Ce să fac cînd brînză iaste în foale de căine? Să cunoaște că de mic n'aș avut creștere cu bună pedepsire, că la Câmpu-Lung aș fost cam în voia lui, și de aici nu i-i da mîna să umble pe afară, după ce am început a-i lua seama.

«[Lista.] Postav pentru dulamă i giubea câte po tl. 2,60, 3 tl. cheltuelile cusutului, 5, doao misăzi de oae pentru înlănitul giubealii, 1,30 o hârșie neagră, profiluri la această giubea.

«[La Paști], 8, 1 giubea de șal, 6, 1 antereu de manită, 7, 1 pereche căcșiri de ilbichir roș, 1,90 1 fes, 1,60 1 briu de lină, 2, 1 cămașă, 2, 1 pereche imini cu șorapi.

«[P. S. Cere încă]: 1 butcă întreagă de postav negru, după cum aș fost ceale șase coturi ce ne-aș trimis... 1 cutie cu pesmeți de dulce pentru praznic, 1 iarăș pesmeți de post, iarăș pentru praznic, 1 oc[ă] ghiuden, de vor fi fără carne de rămătoriu, 4 limbă de vacă, 4 limbă de rămători, 1 oc[ă] zaharică albe, roșii, galbene, iar nu pișcoturi... De va fi mersu chir Athanasie la Viena și va fi intrat la învățătură, mă rog să-i trimiți zeace galbene înpărătești cu această scrisoare.»

[Răspuns:]

«Duroarea pieptului zice să-i fi pricinuit din bătaia dascalului. Frigurile nu știe din ce-i pricinuiesc. Nu l-au dat în seama nimăruia cînd au fost pâr. preaos[în]titul la București, nici la biserică să păzească. Gramatică n'au cerut, însă i au dat pâr. episcopul. La gramatică grecească au zis precum că nu l-au trimis să învețe, ce numai la cîntări rumînești. La cercetarea ce au făcut despre învățatură, cu întoarcerea episcopului toate le-au știut ce au învățat; numai la aghiose să fi greșit în doo locuri.

«Dintîi, la cîntări a învăța nu l-au pus, iarăș fiindcă au plecat episc[opol] cu dascalul, îndată după aceia, la Pitești. Nu au planisit numitul Gheorghe pã numitul Ardelean Ion, ce Ion pre Gheorghe, și tot Ion au făcut carte mincinosă. Hainele întru adăogata foac sînt adevărate. Psaltichie îi este dăruită de vătaful Arșișului.»

5 August 1796. «Iosif Argeș.» «Eü, aflându-mă aici la Pitești. Și, cu 10 galbeni ce s'au trimis dasc[alului] Athanasie, pentru Gheorghie copilul, pentru dragostea dumitale și a domnului doftorului Molnar, gata sânt a-l priimi ori-cînd să va trimite, trecînd cu vederea toate urmările lui de mai nainte; numai bine ar fi să i să dea spaimă, că altă dată nu să va mai priimi în lăzăret, ci să va trimite legat innapoï». P. S. «Domnului doftorului Molnar trimițu dorită drag[os]te cu bl[ag]oslovenie, și foarte îl doresc, pentru că am cunoscut răvna ce are pentru procopsirea și întemeierea neamului nostru rumînesc.»

26 August 1796. «Iosif Argeș.» Să trimeată pe Gheorghie copilul, «până mă aflu aici, că poate acum, cu schimbarea stăpînirii, voi fi chemat să mă aflu la București după obiceiü, ce l-aș lua cu mine ca să nu umble de capul lui aici și acolo; în cât voi zăbovi, iaste dascăl la Mitropolie: il voi da pe seamă-i... Te mai puiü la supărare că am făcut o icoană, răstignirea D[o]m-nului și Măntuitorului nostru Is[us] H[risto]s, pe mușamă, după un izvod ce am găsit la Mitropolie, care așa izvod numai la Rosia să va afla, și, fiind lucru zugrăvelii foarte frumos, va să să prăfuiască și să să innegrească. Aici sticle așa mari nu să află, ci rog și dumn. ca să poruncești la glăjărie e mi să face după măsura ce trimisei latul și lungul, și să să trimiță cu bună chivernisală aici la episcopie... Numai să fie sticlă curată, fără zgrăbunță și fără strămbături.»

3 Septemvrie 1796. «Iosif Argeș.» «Trimisei časornicul mieü că, după dregerea ce i s'au făcut în anul trecut aici la Sibii, puțin au ținut, apoï iarăș s'au smintit, și l-am dat la București, de l-au dres, și au ținut până la trecuta luna Iulie, și i s'au smintit bătaia časurilor: să-l mai dau la meșterii de aici, so-cotesc că numai voi cheltui niște bani în zadar, și am socotit casă să trimiță la meșterul care l-au făcut, ca să-ș îndrepteaze greșala ce au făcut...»

Și să scri nemțeaste într'acest chip : că, după ce mi s'au trimis, l-am găsit stricat, și, dându-l la un meșter talian de la București, l-au deschis și s'au găsit vâlcuț de la un fus sfărâmat, și l-au făcut; au mai avut și un altă greșală, că, după ce să curdisească la vreme, el să opreaște și nu umblă, până nu să clătească cu mîna, și această greșală nici Taliianul, nici meșterul dela Sibii n'au putut să o tămăduiască... Mai are și aceasta, că glasul clopotului iaste cu totul răgușit, fiind de materie cu totul proastă... Până acum, cu dreagerile ce i-am făcut, am cheltuit încă pe jumătate din cât preț am dat pe el... Nepornirea singur după curdisier, și de multe ori, când nu bag seamă, rămâne așa stând... Glasul clopotului, prost.»

4 Octomvrie 1796. «Iosif Argeș». «Mergând la București, am zăbovit vre o doao săptămîni, și, zăbovindu-să venirea Mării Sale lui Vodă, ce ni l-au hărăzit D[umnezeu](1), ne-am întorsu iarăș la eparhie, de am mai văzut de câte un lucru al casii, și mai vărtos pentru culesul viilor, și acum iarăș ne întorcem. Pe Gheorghie copilul socotiam că-l voi găsi trimis aici, dar, pecum să cunoaște, nu-l mai trage inima să mă vie.» Sticlele de icoană le cere, precum și «časornicul ce mi s'au făcut la Viena... Vreamea târgului de la Rîurenî.»

Lui Neofit el îi mulțumește pentru daruri literare, îi cere cărți nouă și-i arată halul în care aflase Episcopia.

16 Iulie 1796. 'Ο Ἀρτζεστόν Ἰωσήφ către efmeriul Neofit. Mulțumește pentru cărțile date Episcopiei. «Și cum să nu primesc un astfel de tezaur vrednic de pomenire și scump, într'o vreme când, afară de ale slujbei bisericesti, n'aveam aici nici o altă carte și nici nu cred că a avut vreodată asemenea cărți minunate.» Să-i trimeată și numele părinților pentru pomenire. «Dintr'o gazetă m'am înștiințat că s'a tipărit la Viena o cărticică Ἐξήγησις τῶν τριῶν ὁδῶν τοῦ μεγάλου κανόνος, lucrare a răp. domn Ioan fost al Miralichiei; pentru care te rog să faci vreun chip să-mi cei și din aceea două exemplare, căci am străbătut ceva în această carte, în manuscris, și mi s'a părut foarte folositoare și morală.» Salutări dela arhimandritul Partenie, «fiul sufletesc» al lui Neofit.

26 August 1796. 'Ο Ἀρτζεστόν Ἰωσήφ. Către Neofit. A scris numele părinților lui la pomelnic. «Și, cât pentru casă, după cum dorește, încă n'a fost chip să împlinesc, pentrucă piedeca cea mai mare a fost zăbava mea la București, și, când am venit, mi-au copleșit (εἰς ἀλαχώσει) oamenii slujbele căm-

(1) Alexandru Ipsilanti.

pului la creșterea vitelor, și n'am aflat meșteri, căci erau prinși în alte părți. Cu doi-trei ce am și cu un Neamț abia au săvârșit biserica de iarnă, și a rămas acum la zugrăvie și alte lucruri mai mici (λαγά). La aceasta am fost adus pentrucă nu e cu puțință să sufere cineva frigul bisericii celei mari din care am căpătat și boala. Pe lângă aceasta, n'am găsit nici cuhne (κοβήνη), ci un ogeac (ὄτζάκι) de lemn, care se aprindea de atâtea ori, și ne luptăm să fie și cuhne, să nu cumva (ferească Dumnezeu) să ardă mănăstirea. N'a aflat nici șopron (ἀγύρι) și am făcut și acest *νδοουβαρίνον*, dăunăzi.

Temeiul sfântului amvon (βήματος) e stricat de Turci, pentrucă, voind să iea fierul și plumbul, au sfărmat (ἐτξάκισαν) pietrele, și acum ne îngrijim să vie la cea d'intăi stare și podoabă (στολισμόν). Altele mai multe înăuntru și afară, nu le mai însemn. Poți să-ți închipui și d-ta, în doi ani, cât a stat un așa neam, ce n'a stricat! Mulțămită să aibă Maica Domnului, care la unele lucruri i-a orbit, și s'a întâmplat și unul cu minte printre ei, și, ori cum, i-a ținut în frâu întru cătva, căci, înainte de a veni acela, și oasele morților erau să le arunce din morminte, și erau să înceapă a strică și zugrăveala și naosul (τὸ τέμπλον μ'ρος), iar icoanele toate. Cât despre acea, Prea Sfinția Ta, dacă ai bunătatea să vii, să nu te îndoești pentru sălaș, căci, până să se îndrepte unele părți ce privesc spre Răsărit, se află loc, și mai ales în chiar conacul meu; căci eu acum, cu schimbarea stărilor (ἐξουσίαν), am să merg la București, și Domnul știe când mă voiu întoarce! Dar abia după serbătorile Domnului și de acolo și mai înainte, dacă vom trăi și vom aveă pace, așteptăm primăvara; în care timp și dregerea caselor se va face. Las poruncă la oamenii mei, când vei veni, să aibi toată îngrijirea. Pentru cartea Marelui Canon, când va veni dela Viena, se va trimite prin Stefani aici la Episcopie: două exemplare însă, cum te-am rugat.»

Afacerea tipăririi lui *Teoflact* după îndreptarea de stil ce ar face-o doi călugări paisieni din Moldova (Gherontie și Grigore), se ivește, tot fără folos, în acest an 1796 :

București, 3 Noemvrie 1796. Iosif episc. Argeș. «De-ți iaste voia să faci o pomenire fără de moarte sufletului, în locul Mineelor să să tipărească tălculevangheliei, carele până acum n'au mai eșit la lumină în limba noastră rumânească cu tipariul. Acum, viind aici, am găsit doi părinți călugări de la Moldova, carii au tălmăcită această carte mai bine, și voesc ca să o tipărească, dar mâna nu le dă, că n'au de cheltuială. Decî, fiindcă la răspunsul ce mi s'au dat de dumneata atuncea, am cunoscut că ai prothimisis spre săvârșirea acestui lucru, scriindu-mi-să cum că să puî silință a să îndrepta izvodul, iată că acum s'au găsit acesta îndreptat, și unul dintr'acești

părintî poate a și veni aici, să fie pentru diorthosire dela început până la sfârșit. Cartea toată poate să ajungă până la doo coale De să vor scoate 1.000 de ștucuri, 500 iaste gata să le ia un episcopū al Romanulū de la Moldova, celelalte 500 socotesc că să vor întreace a le cumpăra, ca un lucru ce n'au mai eșit până acuma la lumină cu tipariul. Acest fel de cărți și aici pot avea trecere. Ci dum. să chemî pe tipograf și să vorbești, și să am răspunsū, ca să știū să le arăt. În știre să fie dum. și această că în tăl-măcirea evangheliei să află și cuvinte multe înpotriva latinilor, ci să nu fie cumva vreo opreală a nu să tipări acest fel de cărți. Cu* toate că văz τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν care s'au tipărit la Beč grecește, că cuprinde toate ale lor de când s'au dejghinat de noi, și câte răutăți au pătimit Biserica Răsăritulū de cătră ei; care s'au tipărit acum după ce s'au făcut toleranția de rāp[os[atul] Iosif Împărat. Pentru această carte trebue hărtie mai mare decât ceaia ce iase la Ardeal, fiindcă are multe însemnări pe margine. Ci, de va fi a nu să tipări cu hărtie de la alte Statūrī, pentru ca să nu vie tocma scumpă, socotesc că să poate face hărtie innadins, după măsura Liouvlū... Răspunsul să nu mi să trimiță slobod, ci să pue în vreo scrisoare cătră vre un om al dumitale de aici din București. Și mai fără zăbav[ă], de va fi cu puțință, căci așteaptă părintîi aici.»

26 Noemyrie 1796. Pop către «Iosif Argeș». Văzū că im scriū Preaosfinția Ta ca să întrebi pe tipografū dacā va fi cu puțință că să tipărească... ; darā el lip-seaște acum de aici... Nu crezū eū ca să cuteze..., fiindcă sintū multe cuvinte inprotiva latinilor, după cum singur Preaosfinția Ta im scrii. [Cu toată toleranța,] aici în Ardealū sintū oamenī mai minunați, și nu crezū să să dea slobozenie de la gubernum. [Va scrie tipografulū. Hărtia de Lion e cea bună.] Vine și slove roșii saū nu? Și, după socoteala ce am fost făcut eū cu elū pentru Minee, și va avea și slove roșii, cu hirtie de Leonū, va ținea unū Rf., 13, 39. [Fără slove roșii, Rf. 11/2, pe 300 de coale. Cāt s'ar vinde?] Darā, de nu să va putea tipări aici, nu să va putea în țarā ca să să tipărească: ori la episcopiia Preaosfinții Tale, saū la a Rimmiculū, saū la București?... Săptămāna viitoare iaste că să plece dumnealū doftorul Manasi (1) de aici la București.»

20 Ianuarie 1797. «Iosif episc. Argeș.» «Tot avind nădejde din zi în zi ca să mergū la eparhie, am tot întârziat cu răspunsul, și mă rog de ertare, căci de aici nu am atita îndemănare ca să trimițū. Acum, priimind și cea după urmă scrisoare, răspuns fiind pentru Tălcul Ev[an]gh[e]liei, și bine vestindu-mi-să pentru fericită și mic mult dorită sănătatea dumn., foarte m'am bu-

(1) Eliade.

curat. Iar, pentru Tâlcul Ev[an]gh[e]liei, fiindcă acei părinți s'au întorsu la țara Moldovei și iarăș vor să vie,—după ce vor veni, le voi arăta ceale scrise, și, iată, făcui răspuns și tipografului... Aștept și sticlele ceale pentru icoane.»

14 Iulie 1797. «Iosif episc. Argeș.» «După aceasta aducū aminte dumitale că, de cândū mi s'au scris, afl'ndu-mă la București, am făcut răspunsū, atât dumitale, cât și tipografului, pentru tipărirea Tâlcului Evangheliei, și ū mai scrisesem și pentru nește cărțuli de aleagerea Psaltirii, ca să-m trimiță, și de atunci până acum nici-un răspuns n'am priimit (1).»

In 1797, Iosif lucrează mai departe la bisericuța de iarnă a Sf. Nifon:

26 August 1797. «Iosif Argeș.» «[Pentru] 4 tefeale de aur și trei testeale condeae pentru treaba zugrăviei, adecă o testea condeae mai suptiri, și alta mai de mijloc, și alta mai mari; căci acolo să găsească făcute gata... Să mi să trimițe, ca să nu rămăe lucrul besearicii Sfântului Nifon jos.»

Scrisorile din 1798 privesc călătorii de ale episcopului:

18 Iulie 1798. «Iosif episc. Argeș.» «Acum de vreo patru-cinci zile abii am scăpat și eu de la București, și am venit la eparhie... Atăta diastimă am zăbovit la București, pentru că peristatică ale vremi mi-au stătut înprotivă... Pentru niște tâlpiale.»

3 Octomvrie 1798. «Iosif episc. Argeș.» «Să-m faci un car bun, legat cu fier, că im trebuiaște pentru calabalăcurile ceale trebuincoase cind umblu prin eparhie și cind mergū și mă întorc de la București... Să nu fie lemnele verzī sau slăbanoage, și să fie legat bine cu fier,— în scurt, cum place dumitale, că atuncea im place și mie... Acum sint iarăș călătorii la Slatină, din poruncă domnească, pentru îndreptarea unei hotărnicii de moșie și nici la cullesul viilor nu pociū fi estimp aici la episcopie.»

Tot așa și aceasta din 1799:

București, 14 Februarie 1799. «Iosif episc. Argeș.» «Acum drumurile sintū cu îngreoiare, pentru multă zăpadă... Iaste poruncit vâtafu Costandin, a plaiului Loviștii, ca să mi-l trimiță [carul] la episcopie... Poate să am zăbavă aici pină după Paști, mai virtos acum cu așteptarea Domnului ce ce ne-ău dăruit D[um]nezeu (2).» Pentru datoria la «chir Anastasie lănariul.»

(1) La 25 Ianuarie, e vorba de primirea unei cărți «ce mi-ai trimis o, a Marelui Canon, cât și cea dată episcopiei».

(2) Deci data de 18 Februarie, Vineri, pe care o dă Fotinō, pentru uciderea lui Han-gerli, căruia îi urmează Alexandru Moruzi, ar fi prea târzie.

Stând în București, de silă ca totdeauna, Iosif se ocupă să așeze în gazdă la vestitul dascăl Lambru Photiade pe Zamfirache Pop, trimis la învățătură.

București, 23 Aprilie 1799. «Iosif episc. Argeș.» «Am vorbit cu dumn[ea]lui dascalul Lambru pentru prea-iubit fiul dumatile, însă cu tropos ce mi ai scris, nearătînd anume, și mi-au dat răspunsul că, cît pentru a fi la învățătură, ar pune toată silința, iar, pentru a fi la un conac și la o masă cu dumn[ea]lui, nu să poate însărcina, arătînd că și strîmtoare iaste, nefiind case de ajunsă la mănăstirea Doamnei Bălașii, unde să află acum școala, și nici îndemănare avînd pentru purtarea de grijă a celor trebuincoase, cu oamenii ce să cuvine a fi, zicînd că și dumn[ea]lor câte trei dascălii și cu doi-trei ce să află la o masă, să stenohorisesc...»

București, 7 Maiu 1799. «Iosif episc. Argeș.» Pentru niște socoteli ce apasă pe preotul dela Căineni, pentru o moștenire de 1000 de fl., făcută «la sfînta biserică.»

3 Iunie 1799. «Iosif episc. Argeș.» «Pentru așazarea la școală a prea-iubitului fiiu al dum[nea]voastră, de care măcar că scrisesem discolia care ai arătat dumn[ea]lui dascalul, însă acum ἡ Ἐγένηται dumn[ea]lui cumnatului dumatile și istețimea copilului ai înlesnit toate acealea, și s'au isprăvit după cearea dumatile... Iar eu, în cită vreme mă voiu afla aici, nu voi lipsi cu cercetarea, întocmai după cum în scrii dumn[ea]ta..., precum și după ce mă voi întoarce la eparhie, iarăș nu voi încetă și prin scrisori... Prea bine i-au părut și Prea Sfinții Sale părintelui Mitropolit văzînd istețimea și προθυμία copilului, și ai făcut în doao rînduri multă vorbă.»

20 Iunie 1799. «Iosif episc. Argeș.» Zamfirache se află «întru epimelia învățaturii, și dumn[ea]lui dascalul pune toată silința, după cum s'au și făgăduit, și mi-l laudă zicînd că are bună nădejde pentru procopsirea lui, că, deosăbit de istețime, dar și bunătate din fire zice că are. Am ispitit și eu pe copil de să stenohorisește de cevaș aicea sau de-l vine dorire de părinți sau de Sibii, și mi-au răspunsu cu față veselă că întru toate iaste mulțamit aicea, avînd înaintea scoposul numai al învățaturii. [Pentru biserică din Căineni.] Într'aceste zile ale lunii aceștia nădăjduesc că voi căștiga și eu voe ca să mergu la eparhie, ori la episcopie drept, ori la Slatină. [P. S. Cere] 40 oc[ă] plumbu la episcopie, și, căutând aicea la București, să găsi numai la un loc, câte 50 parale ocoa, și iaste foarte prost: jumătate de un fel, jumătate de altul.»

La întoarcere, Iosif grăbește lucrul la biserică Sf. Nifon, căruia

ii mai făcū o cutie de moaște, și la curțile de reședință, sfințirea având a se face de hramul Sfântului.

16 Iulie 1799. «Iosif Argeș.» «Pentru plumbū, că iaste oprit și scumpū. De care, cât pentru scumpete, cât ar fi, am da, fiindu-ne foarte trebuinčos la dregerea biserici ceī mari; dar pentru că iaste oprit, acāsta ne întristează; și trebuința ce avem, nu așteaptă prelungire; și nu 40 oc[ă], cum scrisesem, trebuiaște, ci mai mult și de trei sute oc[ă], după socoteala ce am făcut acum, după ce am venit la sfānta episcopie. Înșā de nevoe vom răbda până va face Dumnezeu milā a să mai potoli tulburările, că nicī la București n'am găsit mai mult decât 45 oc[ă], atuncea cīnd am înștiințat Dumitale... Pentru 60 ochiurī sticle pentru ferestri, să fie tăiate gata după acāstā măsurā ce trimisem: cit de lungī, atīta și late să fie, căci așa sīnt toate lemnele tot de o potrivā, și, așāzīndu-sā bine, pen[tru] paza drumulū, să vor trimite la popa Costandin de la Cāinenī... Sīnt trebuinčoaase mai naintea prazniculū Sfīntei Adormiri a să așāza la casele ce să gātesc acum; de să vor afla și fiarāle ce trebuesc la așāzatul cerceve[le]lor, adecā la 40 ochiurī sau cerceveale, după cum să zic aicea, bine ar fi să trimiță și acealea, căci aici cu Ţiganīi ne iaste mai mare necazul până a le face, și apoi nu e lucru plăcut. [Dacă nu,] vom trimite la București pentru fiarā... Sticlele mă rog să poruncești să fie curate și drepte, că sīnt unele strimbe... Și o cutie pesmeți de dulce pentru praznicul Sfīntei Adormiri.»

10 August 1799. «Iosif Argeș.» «Acum, aflāndu-ne asupra gātiriī, miine la 11 ale lunī, avem prāznuirea Sfāntulū Nifon, patriarhulū Ţarigradulū, în beserica cea noao. La care și dumn[ea]lta, care te-ai ostenit cu trimiterea celor ce am avut trebuință, și cu facerea cutiei īntru care i să păzeāste cīnstita minā, pentru care pomenit ești și dumn[ea]lta īmpreună cu alți ce s'au ostenit și au ajutorat. Cu ajutorul D[o]mnulū și al sfinților am prefăcut și cutia cīnstitulū cap al acestuī sfinț și ale sfinților doi mucenicī Serghe și Vachus, și li s'au făcut și un chivot sāpat și poleit, pentru a încăpea toate īntr'īnsul.» [Mulțāmiri Pāunicāi pentru dulceți, care se vor cheltui la praznic. P. S. grecesc].

In 1800, Vlādica are acum de lucru cu zugrāveala:

22 Martie 1800. «Iosif al Argeș.» [A fost răcit.] «Eu staū ahorisit de spre multe grotāți... Am scotit să mă apuc de dregerea zugrāvelī, măcar īn besericā, că foarte prost stā, fiind stricată mai nainte, pinā a să dreage plumbul acoperemīntulū, ci am tocmīt zografī ca, de la April īnainte, avīnd pacē și sānătate, să să apuce.» [Cere vāpseli. Trimite pentru ele om cu «ști-

ință de zugrăvie.]) Pentru meargerea și nemeargerea mea la București de sfințele Paști, încă pină acum nu mi-au venit hotărîre; eü încă voesc cu toată inima a rămănea, să fiü aici... Am înțelesü că s'ar fi adus nește aur pentru alt[ă] besărică de aci, ci, de nu va fi trebuinčos în grab[ă], să va da acela aicea, și acolo mai pe lesne să poate aduce. [Trimete «banii postavului, ai pînzii».

Listă de văpsele: «lazarü albastru, chinavar nepisatü, lazurü verde, chilermeniü, ohră subțire, cururü piatră, un butoiü cu uleiü, 20 tefeale aurü». Toate «pentru sfânta besearică cea mare a Episcopiei».

Incolo, el face tot cereri pentru gospodărie:

5 Martie 1800. «Iosif episc. Argeș». Comandă «un ștuc de postav negru, să fie mai sus prețul de tal. doi, un ștuc de pînză Lințü, de cel mai gros, pentru a căpțuși dulămile; însă albă să fie pinza. . . Diamanturile pentru [a] tăia sticlele.»

21 Aprilie 1800. «Iosif episc. Argeș.» «Am priimit și un condeiü pentru tăia-tul sticlelor. . . Și plicul cu scrisoarea de la Herü Petru Bartü, împreună cu doaă lădătu. . . Slova o amü cunoscut a fi cu mîna părintelui directorului. . . Foarte mare trebuință avem de un bucătariü, că aici, în pămîntul țării, s'au obiçnuit a avea tot Țigani; însă aici la Argeș nici de acestea nu să află, fiind proști, și pătimim când să întimplă obraze de cinste. . . De nu va fi un om cu capul, fie și cu soție, că-i voi găsi loc afară din mănăstire; nu-mai să știe găti bucate și de post, și mai ales peăștele. Asemenea pătimim și cu jimblariü, ci deocamdată acum de s'ar găsi bucătariü. . . Trimite-m doao çubuce çară roșie, ca să am de pecetluit cînd voi scrie dumitale.»

17 Novembre 1800. «Iosif Argeș.» «Mă aflu sänätos aicea la sf[ă]nta episcopie, că abia am rupt rădăcina la trecuta lună a lui Octomv[rie]. [Cere] ceva rișcă sau irișcă, care să seamănă pe țara Oltului. . . Să ni să trimiță pentru sămînță, ca să-i prindem ruda, fiindcă la această casă mare iaste foarte trebuinčoașă, că vre o trei sute sau patru sute ocă ne va trebui. . . Că această bucată să seamănă odată cu meiul, pe la sfărșitul lui April.

«[P. S. Pentru] arh[i]m[andritul] Domenție, ce aü fost igum[e]n aicea, carele aü răposat în anul trecut la Iași, în Moldova, și acesta [f]ratele lui] au tras aicea ca să-ș petreacă la metania lui rămășița vieții.»

Iulie din anul 1801 il incepe Vlădica la Craiova, unde aveă să primească și pe Domn.

24 Iulie 1801. «Iosif episcop Argeș.» «Cit pentru întoarcerea de aici la sfințita episcopie, prea bucuroș să fi fost încă mai de mult, că șădearea aicea iaste de nici-un folos, ci numai că merge chieft[ul]ială în zadar; de care mă și stenohorisesc. Însă, fiindcă din pricina așezării Turcilor la conacul aici în Meh[edinț]i în iarna trecută, întimplindu-să de aș arsu o parte de acoperiș, adică pivnița toată și clopodnița și o parte din șopron, nevoia m'aș îndemnat a zăbovi și a intra în chieftuială cu datorie noaoă, ca să șă acopere această parte, încă mai adăogind a face din temelie și niște case la locul unde era zidul neisprăvit, ca să fie pentru priimirea Domniei la praznic, de vreme ce s'aș făcut conac, și a nu proscalesi (1) pe Domni nu șă poate. Care case, de le voiș putea isprăvi estimpu, Domnul știe, pentru că gătirea mai din vreme nu o am avut, și toate sînt cu totul scumpe, pentru multele zidiri ce șă fac și într'acest an. Numai Dumnezeu, cel ce toate le poate, șă înlesnească și ale mele discolii (2).

«Acesta mai mult fiind pricina zăbovirii, socotesc că abia pentru praznicul sfințel episcopii voiș scăpa de aici. Iar vinul ce am priimit prin preaiubit fiul dumitale, buteliuri 12, foarte mulțămesc dragostii dumitale, carea nici odată nu mă pune la uitare. Din care bîndu, și fiind prea bun, am închinat pentru sănătatea dumitale; însă dintr'insul păstrez și pentru praznic, ca să șă împărțășască și cei ce șă vor afla acolă adunați. P. S. Mă rog să am ertăciune căc n'am făcut răspuns de odată cu preasf. părintele Mitropolit, căc nu din leane, ci așa mi s'aș întimplat cu înlesnire.»

In August, Iosif eră însă la Argeș, de unde scrie pentru mărunțisuri :

24 August 1801. «Iosif Argeș.» [A primit scrisoarea la București], căci n'am putut rumpe rădăcina, nič la sfințitul praznic a merge . . . Pentru popa Radul ot Căineni, adevărat are senet de la noi pe un galben, dar, cînd s'aș făcut senetul, era oarecum păzite și ale noastre preveleghiuri, iar acum, ajungînd lucrul ca să fim și noi dajnici, să dăm lefi ostașilor și altele, de nevoie rămîn și seneturile ce dăm noi preoților, nelucrătoare, iar că aș arătat că nu are nici-un venit,—cînd el la așa sat nu are nici-un venit, dar cei ce șă află la enorie de 10 colibi, ce venit pot să aibă? și însă plătesc ceale ce vin din porunca stăpînitorilor. Cu toate acestea, eu, pentru dragostea dumitale voi porunci a nu-l supăra, iar nu pentru pricinuirile lui. Că nu poate fi ales el din ceialaltă cu nimic, că iaste pămîntean,—in vreme ce s'aș stricat

(1) Pofii.

(2) Greutăți.

preveleghiurile ce avea Ungureni pînă în răzmirița trecută: întîiu a fost la Sărăcinești, și pentru câștig a fugit la Ciineni, acum zice că niț acolo nu are, apoi nu știu ce loc să-î mai gădesc, să aibă venit! Am văzut și pentru bani ce mi ai făcut bine cu împrumutare; adevărat, sorocul a fost pus de 10 luni, socotind că la secere vor eși bani de la magizioa (*sic*) de bucate, dar niț pînă acum nu am luat niminea măcar un ban. [A împrumutat de aiurea și-î are gata; «dobîndă mai ușoară, cite tal. 3 la pungă.» Mulțămeste pentru «6 sticle vin... Și tot după întoarcerea mea la episcopie a rămas să le cercăm, căci ai miei n'au cutezat să le metahirisească la praznic.]

Episcopul avea pe atunci încă un plan: neputînd da Mineiele întregi, el voiă să tipărească un *Antologhion* de acelea cari le cuprind pe scurt:

28 Novembre 1801. «Iosif Argeș.» «Văz că a să mai tipări într'astă dată Mineele de lună, cu anevoe lucru iaste, însă și de cealealte Mineae, adecă Anthologhii, cu totul iaste lipsă; ci am socotit că deocamdată ar fi bine ca să să tipărească acest fealiu de cărți. Însă mai bogate decît ceale de mai nainte, și să să cuprinză în trei tomuri, pentru mai lesnirea la purtare. Ci să vorbești cu chir Ioan Bart, de să poate apuca de acel lucru, și cite cît poate a tipări coale, după izvodul acesta ce mi-au fost trimis răposatul taică-său prin dumn[ea]ta, adecă cu bani turcești, și cite rînduri poate scoate de odată: 500 sau 750 sau 1.000, și în cîtă vreme să pot găti toate; care socotesc că un rînd va ajunge pînă la 600 coale... De-m va da mîna după prețul ce va cere să dau cuvînt ca să să apuce de gătire, și eă încă să mă apuce de întocmire, a le face după cum îm iaste scoposul. Și, pentru bani, la vremea trebuinții, prin dumn[ea]ta, să vor da... [P. S.] Scoposul îm iaste ca să să pue slujbele sfințil[or] celor ce aș sărbătoare pe deplin, iar a celor din toate zilele, numai stihirile vecerniei: stihorile (?) care va avea, și condacele și stetelnile, iar canoanele de obște, cum iaste în ceale vechi anthologhii. Pot să să mai adauge cîte cevaș și să vie numărul coalelor ce arăt, cu hărtie mai supțire de Ardeal, prețul cite cît coala.»

[Pe Vo., Pop adauge altă socoteală a colilor.]

Mulțămind tipografului Bart pentru un calendar românesc, Iosif îi scrie:

Argeș, 28 Novembre 1801. «Iosif Argeș.» «Și, cît pentru mergerea mea la București, adevărat că n'am putut scăpa, dar m'am întorsă fără zăbavă, întimplîndu-să pricină cuvioasă; acum nu știu, de sfințele sărbători de voiî putea scăpa. Foarte mulțămesc dumitale pentru doao mere de India și pentru

doao sticle de vin; însă cea neagră s'au spart pe drum, iar cea albă au venit, și o am băut, închinând pentru sănătatea dum., iar merele, de vor sta, voiți să le trimiți și eu cinstit la un obraz la București, după cuvîntul politicesc: cinste la cinste mearge. Mulțămesc și dumn[ea]lui Her Ioan Bart pentru calendar, și îi veți arăta că pe cel închinat Prea Sfinții Sale părintelui Mitr[opolit] l-am trimis cu însuși cel ce mi le-au adus.» [A dat scrisoarea către «chir Hristea Capitanovič, de aicea din oraș».]

Episcopul primește devisul lui Bart pentru Antologhii:

«Catagrafi pentru Mineacle, adecă Anthologhii, ca să le facă în trei tomuri nelegate.

«De să va tipări 1.000 de trupuri, 600 coale, câte 1 crețarū coala, Rf. 10 x. Hirtie, 1 1/2 risurī de Orlat, a f. 4 6.—
Rf. 16 x., fac lei 24.—

«De va tipări numai 500 de trupuri, atunci trebuie să plătim încă de toată coala cîte jumătate de crețari mai multū, care face . . . Rf. 5 . . . 7. 60,—
Suma Rf. 21 lei 31.60

«Iară, dacă va fi să să tipărească pe hirtie mai faină, citū va fi hirtia mai scumpă, atitū să scumpescū și ele.

«Al doilea, mi-au spus că-i trebuie diorthositor, care trebuie să să trimită de acolō, și elū nu plătește nimic la diorthosit, măcarū că elū zice că are; și ilū are, dară este Sasū, și nu pune slovele și cuvintele după rinduială. Și eu aș zice ca să să trimiță omū de acolō. Și mi-au spus și aceasta, precum că în doi ani și jumătate le va isprăvi: au să facă 500 sau o 1.000, tot atita zăbavă este.

«De va fi să să pue hirtie de Veneția, de Leon, să va sui în țirca, adecă scumpi, cu 8 sau 9 lei turcești, și, de va fi să să tipărească pe Leon, trebuie din vreme ca să poruncesc hirtie la Veneție; și, dacă să va tipări 1.000, cere înnaite, la facerea zapisului, Rf. 5.000. Iar, dacă să va tipări 500, cere Rf. 3.500 x.

«Iată că însămnezū și 12 Mineae de lună, citū arū ținea pe hirtie de Orlatū, după mustra care iară o trimit Preasfinții Sale.

«De să va tipări 1.000 de trupuri, 1.120 coale, cite 1 crețarū, face Rf. 18 X 40 lei, 2 1/2 ris hirtie de Orlatū a f. 10. Rf. 28,40, lei 43.

«De să va tipări numai 500 trupuri, să va mai încărcă de coală cîte jumătate de crețari. Rf. 9.20 14
La urmă f. 38 lei 57.»

21 Decembre 1801. «Johann Barth, k. k. priv. dicast: Buchdrucker.» Se îndatorește a tipări 1.000 de exemplare de Mineie sau și 500 (dar atunci

un *Bogen* va fi $\frac{1}{2}$ kr., și nu 1).—Petru Barth notează că opera se va vinde cu 60 de Rfl.

Din 1802 n'avem scrisori. In acest an Hagi Costandin tipărește el un Acaftist al crucii, pentru care avem:

Chitanțe dela preotul ot Hărja, dela un călugăr dela Neamț, dela «popa Gheorghie Popovicî, paroh al Cernatului», dela «Iosaf egum. Bogdana», dela «Iani, prof[opopol] Huș[u]lui», exemplarele fiind date prin Vasilie Lupul, dascăl ot Bogdana.

Scrisorile încep a se împuțina. In 1803, avem numai două, cu plângeri de drumuri rele și de hoți:

14 Iulie 1803. «Iosif Argeș.» «Discolie am tras la drum, că s'aũ fost stricat de ploile ce aũ urmat, cu mare vărsare de apă.» Pentru biserica din Căineni, că nu o mai ajută «ipochimenul acela». Să-i dea știre despre folosul băilor, la care a mers și Căminarul Manolache. Salută pe «proin Armaș Grigorie.» «Miine Miercuri vom pleca spre Lotru, dar, iarăș, pe aici ne caută a ne întoarce, pentru trecerea Oltului.» Pecete brună, cu coroană și scut și **lwc. фру.**, între un leu cu cărja și altul cu crucea.

5 Octomvrie 1803. «Iosif Argeș.» «Într'aceste zile am pătimit frică de tilharî carii, după cum veî fi înțeles, aũ omorît pe Sluğ. Vișorean[u] și tot inprejur să află, că aũ mai călcat și pe alții de atuncea pînă acum. Noi, pentru păcatele noastre, nicl-odată nu sîntem slobozi, cînd de una, cînd de alta. [A tolosit la băi?] Icoana Sfintei Nașteri acum să lucrează, că aũ avut zugraful lucru la bisărică, pe vară. Am găsit un izvod deosebit rusesc, care socotesc că va fi plăcut: isprăvindu-să, o voi trimite fără zăbavă.» P. S. «Mă rog să puî să cerceteze de să află aici la Sibil materie de lînă, ce să numeaște camilot, fain să fie, fața albastră saũ mohorîtă, și, de să va afla, să mi să trimiță măsură, cît iaste de lată, ca să știu cîte coturi să scriu să mi să trimiță.»

Tot două scrisori și din 1804, una, pentru un zugrav, interesantă:

6 Maiũ 1804. «Iosif episc. Argeș.» [Îl urează «la multe încungiurări de ani.» Voiă să-i scrie prin fiu, care a plecat însă iute.] «Pentru pesmețil ce mi s'aũ trimis... Iar pentru chiria stătutului odoarălor la vamă, cu greșală aũ fost scris, din spunerea cu greșală a eclisiarhului Dorofteiu, că iaste cîte o groșiță de o majă pe zi. Iar de aș fi știut că iaste atita de ușoară pe cît am

plătit, aș fi zis ca să iă numai ce ar fi fost mai de trebuință dintr'însele, iar cealelalte le-am fi lăsat acolo spre păstrare. [Nu-i mai trebuie *camilot.*] Iar acum mă rog ca, ce să va găsi negru, bun, de pînză, ca acela ce era mai scump la prețu, cite 3 nemțești, să mi să trimiță pentru o rasă coturi 12, cu ocazionu ce să va întimpla să vie aici la București, sau și la Argeșu. Această scrisoare cătră sior Molnar mă rog a să da, și, de nu va fi aici, să i să trimiță de la casa dum[isa][e] fără zăbavă, că iaste trebuințeoasă... De nu va fi alt ocazionu, să poate trimite cu ștafeta la sior Molnar...

«Aș avea trebuință și de o căruță de patru cai, pentru trebuința drumului, însă încheiată ca o ladă, într'acest chip; la mijloc, din osie pînă în osie, o ladă mare, fără despărțitoare la mijloc, apoi denapoî o ladă pentru ale mîncării trebuințoase, și dinnainte altă ladă pentru vasele cuhniei; însă dresul tot unul să fie, fără numai aceste doă să aibă despărțituri de cea mare din mijloc, și să fie încheiată bine, și legată pe la colțuri cu fier, și de-asupra să aibă capace cu chieî, să să închiză, apoi pe de-asupra căviltiriul, carele să să înbrace cu piiale, și el încă să să deșchiză la o parte, avînd țîtină, cit ar fi?»

24 August 1804. «Iosif Argeș.» «Am înțeles și ceale scrise pentru un zograf de trebuința sfinți besearicii dumitale; pentru care veî ști că noi am avut unul dupeste Olt, carele și acum zugrăveaste la sfânta besearică, și poate într'această vară să apropie de săvârșire lucrul ce iaste, și, de va rămînea, puțin va rămînea; căruia i-am grăit, și așa dă răspunsul, că iaste legat la alte părți. Și adevărat iaste că estimp chir Dima David prea mult s'au mîhnit căci au venit aici, avînd o besearică neisprăvită; și mai iaste și la Dinul Robescu besearica toată încă neincepută. Altul aicea la partea locului cu acest meșteșug de zugrăveală pe zid, nu să află, ci numai niște cărpați. La București iaste unul Grec, ci, din pricina cutremurului fiind stricate besearicile, și dregîndu-se, să întrec care să-l apuce mai întîiu. Însă voi serie acolo, și, de va putea ca să vie acela, cînd va trece pe aici, voi scrie dumitale cu dînsul. Am trebuință de un clopot ca de oc[ă] 15; ci, de va fi cu puțință aici, poftesc dragostea dumitale ca să poruncești să-l facă; însă să fie materie ca să dea glas bun, și să-l și leage, să fie de tot gata cu limba lui, și să va trimite cînd va fi să vie niscareva case, sau pînă aici, sau pînă la Ciineni, la popa Costandin, și de acolo să va trimite la dînsul aici... Iaste un policandru neghiob: aș voi să fac dintr'însul niște sfeașnice, cum s'au făcut ale arhim[andritului] Nicodim Greceanul. [Cit va fi?] Είς τους όριζόμενους πρόθεμος [= la porunci gata].»

Un singur răvaș banal din 1805:

București, 11 Octomvrie 1805. «Iosif epsc. Argeșului.» «Zăbăvindu-mă [aici] de la luna lui Dechemvrie. . . De ale anului acestuia în[cercă]rî și stricăciuni de roade, crez că vei fi pliroforisit, sau poate și în partea locului să fie urmat asemenea. Dumnezeu să fie milostiv ca să fie numai pînă la atîta, că s'au luată oamenii de gînd pentru ale vieții trebuințe.»

În 1806 e vorba iarăș de Acaftistul, tot netipărit, al Sf. Nifon. Gheorghe Nicolau, pomenit în scrisoarea episcopului, e cunoscutul Brașovean care tradusese pentru Hagi Constandin Pop, în 1802, Acaftistul Sfintei Cruci (1).

23 Martie 1806. «Iosif episc. Argeș.» Felicitări de Paști. «Fiindcă am pus scopos prin toată neputința a tipări slujba Sf[ă]ntului Nifon, ale cărui sfinte moaște le avem la episcopie, iată o trimisă cãtră chir Gheorghie Nicolau, carea mă rog a i să da.»

În 1807, Păuna capătă dela prietenul Vlădica un antimis de ale lui:

13 Dechemvrie 1807. «Iosif Argeș.» «Am priimit și antimisul și, după cererea și dorirea dum[ita]li, s'au sfințit cu darul D[u]hului Sfînt prin noi, nevrednicii, și s'au pus și sfinte moaște, după orînduiala besearceii, și era a să sluji pe dînsul pînă în șapte zile; dar fiindcă ni să scrie ca să-l trimitem mai în grab[ă], numai astăzi s'au slujit pe dînsul, iar cealelalte șase zile să vor săvîrși acolo: aceaste șapte zile să înțeleg a nu să face dă acopi, daru sfintele slujbe a a să săvîrși neîncetat pînă cît va fi în starea lui săn[ă]tos. [Pentru o datorie. P. S.] Antimisul, neaflîndu-să alt ocazion, să trimise la vechilul de proinal (2) ot Pitești, în Loviște, scriindu-l[e] ca, cu bună cuviință, să-l trimiță la dumn[ea]ta. Sfințiilor Sale d. vicarius i d. director trimitem părintească bl[a]goslovenie, dorindu-i.»

Din 1811, o comandă:

8 Martie 1811. «Iosif episc[o]p Argeș.» Să caut «acest fealiu de materie de care trimițu această mostră, atît de această de mătase, cît și de lînă, lucrată aseamenea cu această», spuindu-i-se și prețul. «Și, de nu va fi plăcut, atuncea voi scrie cît să mi să trimiță.» Îi salută fiul.

Dar avem și un răvaș *literar* în care e vorba de proiectul unei tipăririi a Liturghiei întregi (ca acea care ieși la Râmnic în 1813).

(1) *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, pp. 324—5.

(2) *Postul* protopop.

23 Iunie 1811. «Iosif episc. Argeș.» «Cât pentru iconițe, am mai văzut și la alte părți făcute de la Vienna, și ne-au plăcut. Nădăjduim și pentru pietri, cum că și mai bine să vor găsi, și mai potrivite, încredințându-ne din ceale puse la paftaoa briului bisericesc ce ni s'au hărăzit de dumn[ea]ta. Cum și pentru așazarea lor în căsuțe, iarăși mai bine socotim că să vor lucra acolo decît aici. Și noi cu mulțămită vom împlini toată cheltuiala ce să va face-lar, pentru mărgăritar, de va fi mai cu lesnire aici, de aci vom lua, și nu însărcinăm pe dumn[ea]ta pentru aceasta. Pentru liturghie arhierească, ne-au fost scris și cucernicul prot[o]p[op] Gheorghie directorul, dar, și aici neaflându-să tipărite acest fealiu de cărți, i-am trimis ceale mai trebuincoase pentru slujba arhierească, scrise cu mîna, și i-am scris, că, de să găsească cineva a cheltui ca să să tipărească liturghie întreagă arhierească, știm la Moldova una scrisă cu mîna în chipul tiparului, pentru care am face cearere la preaosfințitul ep[i]scop al Romanului, la carele să află, ca să binevoiască a o da, și apoi să priimească cîteva în locul celui izvod, din ceale ce să vor tipări... Aastă scrisoare mă rog să să dea la Șătr[arul] Tomița Delean[u], ce să află acolea la Sibii, pentru a să căuta la doftori.»

Pe atunci se lucră la Buda în înțelegere cu dr. Molnar vestitul *Octoih*, după ce ieșise, nu fără sfatul și conlucrarea lui Iosif, de mult doritele Mineie de Buda (1).

28 Iulie 1811. «Iosif episc. Argeș.» Trimete «plicul acesta al dumn[nea]lui doftor Molnar cu coalele ceale tipărite, pe care cercetîndu-le, le trimit iarăș la dumn[ea]ta pe cum ni-au scris.»

În alte patru scrisori, Iosif se ocupă de lucrul de artă al unor iconițe.

14 August 1811. «Iosif episc. Argeș.» «Pentru iconițele ceale ce am cerut a să face la Viena cu zmalț, că a să face fain să ceare pentru una noaozei și optu fiurini în bancuri, iar de mijloc lucrul șaptezeci și opt, iar mai ordinarî patruzeci și doi..., la lucrul ce sint a să pune aceaste iconițe, trebuință iaste ca să fie bine. Însă bine ar fi fost ca să mi să fi arătat prețul în bani turcești, că eu n'am avut a face de multă vreme vre o socoteală după cursul banilor nemțești, cum umblă acum, și îndemnat am fost de a afla de la altăi că ar fi umblînd leul turcesc cincî nemțești, iar altăi că patru și jumătate. Deci, de nu sint greșite aceaste arătări, să scrii dumneata ca să să facă fain. [Amănuntele le va hotări el.]

(1) *Studii și doc.*, XII, pp. 162-3.

Pecete cu coroană, leu cu cârja, vultur cu crucea și în scut, apoi: **Iws.**
Αρμ., iar, jos : 1793.

14 August 1811. «Iosif episc. Argeș.» Pentru «iconițele ce am cerut a să face la Viena cu zmlt. Maî cere (tot el?): «postavuri faine, postavuri de mijloc, undelemnă franțozescă, șiropuri de migdale și de lămăe, șiropă de rum, tacămuri de porțolane felurite, și de cele bune, șampanii, pantofi după moda franțozescă, ștrinf de mătasă, ștrinf de bumbac».

Buzurești, 15 Decemvrie 1811. «Iosif episc. Argeș.» [Pentru cutia cu iconițele ceale cu smalt zugrăvite, 6 la număr, și cu pietrele ceale trebuințoase, pentru mitră, pe deplin, făcute după izvoadele ce am dat.»

21 Decemvrie 1811. «Iosif episc. Argeș.» «Pentru iconițele ceale cu zmlt, făcute la Becî prin silința dumitale . . . Nu m'am priceput, ce să mi să dezlege aporiia (1), că alte pietre n'au fost, afară de ceale legate cu argint, și întru o hîrtiuță 6 pietre nelegate, trei albastre și trei albe, care în socoteală nu sînt trecute.»

Ultimele scrisori, din 1813 și 1816, ale lui Iosif, care trăi de altmîntrelea până în 1820, privesc a treia din marile ediții pe cari le-a făcut în colaborare cu Molnar, Evangheliile din Buda :

17 Ianuarie 1813. «Iosif episc. Argeș.» «Am înțeles și ceale scrise pentru săvirșirea tipării evangheliilor; de care foarte m'am bucurat rugînd pe mil[os]t[i]vul] Dumnezeu ca să bl[ag]oslovească acest d[um]nezeesc lucru și să priimească osteneala dumn[eavoastră], învrednicindu-vă și la alte faceri de bine ca acestea, care sînt spre slava sf[î]ntului său nume și spre folosul creștinătății. Iar evangheliia ce s'au trimis mie în dar, astăzi o am priimit; pentru care foarte mulțămesc, rămîind îndatorat fieștii dragosteî dumitale. [P. S. grecesc:] Pentru o greșală în evanghelie, care neapărat (ἀφελύκτως) cere îndreptare, am dat înștiințare către dumnealui Molnar.»

20 Noemvrie 1816. «Iosif episc. Argeș.» «Încă trăind răp. doftor Molnar, mi-au fost scris că are scopos a trimite 30 ev[an]gh[e]lii de ceale tipărite la Buda, ca să să înparță în dar pe la besearicile care voi socoti eă; însă, pînă în cît au maî trăit, după ce mi au scris, nu le-au primit. Eă încă n'am știut cine iaste clironomul răp[osatului] ca să-i scriu ; și au rămas la tăceare. Acum, iarăș aducîndu-mi aminte, fac dumitale supărare că, de va fi avînd răp[osatu] lăsat clironom sau epitrop, mă rog ca să-i faci aducerea aminte de acasta. Și maî mult pentru alta să-i faci întrebare, că, la tipărirea Octoicelor la Buda. am

(1) Nedumirirea.

trimis răposatului tilcuirea antifonelor glasurilor, avînd scopos ca să le tipărească la sfîrșit[u] cărții, și nu le-aŭ tipărit, și aŭ rămas netrimise în-
napoi. Decî, nerămîind la mine altŭ izvod, foarte mă rog a le trimite prin
mijlocirea dumitale, și foarte mă veî îndatora. Cinstitei dumnei coconîi Ha-
giicai, trimițu părintească bl[ag]oslovenie.»

Pe lângă scrisorile de mai sus, găsec și pe aceasta, la care
mi-a scăpat data de an :

20 Aprilie — «Ioșif episc[o]p Argeș.» «Binevoind D[u]mnezeŭ de am scăpat
mai curând dela București, înaintea Sfințelor Paști, cu toate că mîna nu-m
prea dă, dar am socotit ca în zilele episcopiei mele să ia sfîrșit și tinda
sfintei besărici de zugrăvit, ca să nu rămie lucru bălțat și neisprăvit la cel
ce vor fi în urma mea, și, pentru neputința neajungerii mele, am aruncat
nădejdea la cel bogat întru îndurări, ca să trimiță ajutoriul, cum aŭ trimis
și la cîte s'aŭ săvirșit până acum. Decî, trebuința fiind pentru văpseli, iată
că trimisăm pe Ilie zugra[fiu] nostru ca să tirguiască după foia ce aŭ făcut.
[Să-l ajute la cumpărat.]»

IV.

Dela Molnar, oculistul, profesorul de Universitate din Cluj, no-
bilul de Müllersheim, și, pe lângă, sau cu toate acestea, un bun
Român, plănuitor de ziare pe limba neamului său, prelucrător de
cărți pentru gospodărie și editor de groase tomuri bisericești, n'a-
veam până acum scrisori. Iată însă că între răvașele Casei Pop se
află și trei, venite dela acest vechiu și bun prietin. Scrise urit,
într'o grafie nervoasă și cu sărituri distrase de litere, ele au însă
o limbă deosebit de bună și merită astfel să fie date în întregime.

[181 —.] «Ioan de Molnar, doctor.» «Prea-cinstită coană nașă, cu multă dra-
goste mă închin dumitale. Din începutul cinstitei scrisori cia în 12 zile ale
acestii lunî trimisă, în care aŭ fost alăturat cererea dumitale prin instanție
latinească, văzut-am prea-trista și mîhnita inimă cea rănită prin eșirea din
lume a prea-iubitului fiiu dulce (1); însă tainele lui D[u]mnezeŭ înaintea ochi-
lor nostri nu putem pătru[nde] cu puterea judecătii noastre, pentru ce așa
și nu altmintinea hotăriaște Dumnezeŭ, după [cum] voim cu liage ome-
nească. Ci, de vreme ce armă cu care să putem apăra viața noastră saŭ

(1) Constantin sau Dincă.

a celor ce din tot cugetul și sufletul nostru-î iubim, [nu este], ce putem alt ceva a face, fără cit să ne supunem cu tot dinadinsul d[u]mnezești hotăriri, mângăindu ne cu acea adevărată făgăduință a D[u]mnezeirii sale că, orice face, iaste binele și mântuirea noastră, și dă negreșit vremii putere să stângă și să domolească mihnirea și jelea cea ascunsă în inima noastră, ca să putem uita întâmplările ceale triste, care ne-au venit asupra. Decî, rugându-mă, scriu dumitale, prea-cinstită cocoană nașă, în cât va fi inimii ceî prea-simțitoare ce stăpânești, prin puțință, să o oprești de cătră prea-trista întâmplare ce te-au găsit, ca să nu cazî însuș dumneata (de care să ne ferească Dumnezeu) la vre o boală.

«Iară în câte ce pentru judecata care aveți cu Zanfirița, întru nimic să nu vă supărați, fiindcă această judecată dau făgăduință că o voi lua asupra mea, să o scoț spre cinstea familiei și a dumitale, încît, să fiu cunoscut eu mai de mult acea judecată, socotesc că până acum ar fi luat slărșitul său. Acum dară va mai trece ceva vreme la mijloc până vom scoate dreptul la lumină; pentru care ia[ră]ș te rog să nu fi supărată de spre această judecată, fiindcă însuș Exelenția Sa și d[o]mnul Costa dă crezământ cereri dumitale prin instanție. Însă pricina pentru ce voești dumneata să să descopere Zamfira și să-ș dea răspunsul, așa zice domnul Costa să să fie adăugat și acest temeiu al dumitale, că mai ales voești dumneata să ia această judecată sfărșit acum, până ești în viață, ca nu să să scoale ia mai târziu iarăș, după cum să dove[de]ște că au făcut la atăta vreme după ce însuș ia au iscălit că i s'au mulțămît și nu are să mai caute mai mult. Acest punctum, din usebit sfat al d[o]mnului Costa scriindu-să instanție de a doa oară, s'au adăugat într'ansa.

«Iar hotărîrea va fi că i să va porunci acei neodihnite Samfirița să arate ce are asupra clironomilor răposatului în Domnul Costandin Hagi Pop prin judecată.

«Eu eram bucuros, după cum m'am fost prea rugat și de Exelenția Sa guvernatorul, să să poruncească acei neodihnite Samfiriței ca de aici înainte să nu îndrăsnească a vătăma însuș voia și iscălitura ei cu care au arătat ia îndestulare și mulțămire făcutei socotelî prin cinstiți ceî ce au fost de față din Cunpanie. Dară aceasta numai politicește s'ar putea porunci, iară a opri pe cineva să nu caute ce socotește, să îndoește gubernia, fiindcă ia șar lua recurs, adecă alergare ar face la Curte, și de acolo ar veni întrebare; dară lasă-o că să va păcui ia când să va căi că au mărit vicleșug asupra unei casă și familie pre care o au cunoscut toți de la gubernie de cinste vrednică.

«Iară noorul acela care i-au venit în anul 1808, în luna Iunie, trăind încă domnia lui pururea-pomenitul arhon nașul, să să jure toți și să dea inven-

tarium comisii, au fost refe[re]nt domnul Tartler, iară acum va fi domnul Costa, cu care ceva puțin am făcut. Pentru aceea mă rog să nu te superi, că în rândul acesti judecăți eu voi fi cel ce îl va isprăvi după pofta noastră, și cele ce vor urmă, fiind eu aici la Cluj la rândul acesta, voi scrie. Și până atuncî sânt și rămă[n] cu toată dragostea sărutând mânia preacinstitei cocoanei doamnei nașei, — gata spre slujbă.

«Ioan de Molnar, doctor.

«Domnului hodnoe înbrățișare și sărutare cu închinăcuțe, și dum. chir Stan» (1).

«Cu multă dragoste mă închin dumatile, Stan Popovič.

«După prietineasca trimise scrisoare a părintelui de Argeș, fac răspuns, poftind pe Domnia [Ta] să aibi bunătate a trimite această aici închiată scrisoare către Prea Sf[i]nția Sa, orîunde va fi, fiindcă nu au însemnat de unde au scris, închinându-mă cu toată cuviințata cinste și cocona d-le, [și coco]naș, și tuturor, cu dragoste, în grabă.

«Eū: Ioan de Molnar.

«P. S. Părintele arată că încă nu-m poate trimite bani, 1.000 taleri, ce ai văzut și domniata din scrisoarea sa că iaste să dea; prăind[e] că Octoiocele încă staū în lezi în Căneni. Doară, fiindcă la slărșitul luni trecute, Maī al nostru, au fost să ridice 2.800 tal. din Roman, va fi ridicat numaī în săptămăna trecută acești: vremea terminului după vreme; doară vei avea dragoste să mă înștiințez. Cluj, Iunie 17/6 1812. Cheltuiala portului voi întoarce. Vere, neguțătorul n'au arătat ceva pentru casa mea până acum?»

«Dorite domnule, mie usebit prieten. Neputând eu, din pricina unui catar a curteni întâi preacinstitei cocoanei nașei, să-m arăt să binevoești ca are cugetul inimii mele către blagoslovita de D[um]nezeu casă a Domnii Voastre să descopere, arăt prin această prietinească scrisoare rândul știut al praznicului de astăzi, al Nașterii lui Hr., poftindu-vă de spre partea inimii mele ca acesta cel ce s'au smerit pre sine culcându-să în eslea dobitoacelor, acesta poftesc eu să să sălășluiască în toate luările voastre înainte, în trebile voastre, și purtarea neguțătorii, adăugându-vă ani vieții în întreagă sănătate. Lângă care poftesc dragostea Domnii Tale să binevoești (fiindu eu o patimă de catar cuprins) a lua osteneală până la mine, ca să arăt Domnii Tale că, orî măine, după ameză, sau Duminecă ce vine, cit voi ridica bani de la domnul birău (2) Manicatie, mă îndatorezū a mă mă curăți de datorie

(1) La 1811, Molnar a fost prin țară, cum se vede dintr'o scrisoare, dela 20 Octomvrie, a unei Zinca Deleanca: «Prin dum[nea]lui dohtar Molnar am trimis patru rochi ale mele, ca să le dea la croitor, să le dregă: doo de malch și una de stambă și alta de batistă».

(2) Al Companiei Grecilor Sibiiului.

ce sânt maicii mele și făcătoarei de bine. Și să vezi Domnia Ta însuș vîgurile ceale ce prin mahine în Sad s'aũ tors și prin țehil de aici s'aũ hotãrit de prea bune, pãnã cãnd în veĩ mãngãia dorulũ cu venirea la mine. Și, sãrutãnd mãna prea-dulcei mele cocoane nașei, sãnt al Domnii Tale ade-vãrat cinstitorĩ:

«De Molnar m[anu] p[ropria], doctor.

«Sibiũ, în 25 Dechemvrie 1814.»

Cu privire la Molnar, mai avem de alminterea aceste știri în alte scrisori:

5 Iunie 1803. Cluț[erul] Ioniță Argitoianu. Pentru bani. Se închinã și «dumnealũ dotharului Molnar».

Arad, 27 Iunie st. n. 1807. Zamfirache Pop. «Domnu Molnar aũ venit aici deunezi, de la Pește, și aũ trecut la Varodioa-Mare, și mi-aũ spusũ sã scriũ dumn[e]voastrã cã sã închinã cu sãnãtate.» — În Mai scrisese de venirea apropiatã a Împãratului, cu adausul: «Eũ sîntũ numit ordinaț-ofițer la Impãratu».

V.

Din generația de clerici ai episcopului Iosif făcã parte și un fecior de boier cãlugãrit, Nicodim Greceanu, care dãdũ la Sibiũ în 1811, chiar dupã sful Vlãdicului nostru, o traducere din grecește, dupã Polizoi Contu: «Învãțãturi de multe științe folositoare». Avem cinci scrisori dela el: dintr'însele se vede cã în 1803 el se intãlnise în țarã cu Molnar și cã făcã daruri mãnãstirii Cãldãrușani, de dragul *obștejitei* paisiene ce înfloriã acolo; și se mai vede cã în 1811 bietul pãrinte Nicodim erã la Rãmnicul-Vãlcii, pe lãngã fratele sãu Dumitrache, cã aveã datorii la Grecii din Sibiũ și cã suferiã de «durearile capului» și de un polip în nas.

București, 1 Noemvrie 1803. «Nicodim arh[i]m[andritul] Mitr[opoliei].» «Cumnatã-mieũ dumn[e]alũ Stolnic Costandin Socoteanul de la Rãmnic... Auzind încã de cãnd trãia rãposatul intru fericire pãrintele Filaret, de liubovul ce-l ai cãtre toți ai noștrii cei de aici... La mãnãstirea Cãldãroșani, unde astãzi înflorește obștejitiia pãrinților cãlugãri, fiind trebuințã de doã sfeșnice mari innaintea sfințelor icoane, am pohtit pe dumnealũ chir Ioan Molnar dohtoru ca sã cerceteze acolea într'acea vestitã politie vre un meșter... De alamã frumoase, nalte, de palme opt, și jos așãzate în trei piçoare, pã lei în șurupuri.»

București, 30 Noemvrie 1803. «Nicodim arhim. Mitr.» «Cu venirea dumnealũ dohtorului Ioan Molnar, de aici acolea la Sibiũ, scrisesem [pentru]

doază sfeșnice mari pentru o sfântă mănăstire». Pomenit fratele Dimitrache. «Alamă turcăscă, iar nu bătută și date în strug, cu lustru frumos.»

Râmnic, 28 Maiu 1811. «Nicodim arhm. [Greceanu].» «Acum sânt mai ușurat de durerile capulu; metahirisim o alifie dela un prieten, carea prin fitil o bag pe nări, unde lucra fierul, și cunosc o ușurință; căci și polipul s'au pierdut, nu să mai simpte; ci, mai trecând vream, și voi cunoaște folos, bine, iar, de nu, viū iarăș aciū. [Pentru banī.]»

Râmnic, 19 Iunie 1811. «Nicod[i]m arhm. [Greceanu].» Pentru bani ce are de dat la Manicati.

[Râmnic], 12 Iulie 1811. «Nicod[i]m arhm. [Greceanu].» «Și eū sânt acum mai oareșce săn[ă]tos.» Pentru scrisorile către frate-său Dimitrachi, «la băi».

VI.

Și un egumen de Bistrița, Costandie, scrie odată pentru tipărirea la Sibiu a Acaftistului sfântului patron al mănăstirii, Grigorie Decapolitul:

15 Maiu 1804. «Κωνσταντος Bistrițeanul].» S'a făcut un acaftist al lui Grigorie Decapolitul. El, care a tipărit pe al Sf. Cruci, n'ar tipări și pe acesta, vorbind cu «cel mai mare al tipografiei Sibiului» de plată pe 300 de exemplare? — Pecete înfățișind mănăstirea cu două turnuri, cu ferestri lungi, coperiș umflat și pridvor pe stilpi; litere κ. ς. ιιρ. κ. 1800.

VII.

În 1821, Mitropolitul muntean Grigorie, alt fruntaș al mării școlii bisericești din acest timp, trimetea la Viena pe dascălul Macarie, călugăr și maestru de cântări, pentru a tipări acolo trei cărți de muzică după sistemul nou: *Teoriconul*, *Anastasimata-riul* și *Ermologhiul* (1).

Ieromonahul Macarie se înțelese cu Zamfir Pop, cu negustorul din Orșova Ghiță Oprian, mult lăudat de *ferlegherul* Carcalechi, pentru iubirea sa de cetire românească, și cu boierinașul Voicu Periețanu, cari i se făcură editori. Lucrul fu făcut la Mechitaristiū din Viena, cari aveau privilegiu pentru tipar în toate limbile răsăritene, și Macarie, aprins de frumusețea cântărilor celor nouă, merse acolo ca să-l supravegheze.

(1) V. *Ist. lit. române în secolul al XVIII-lea*, II, pp. 380—1.

El își făcea mari speranțe, crezând că publicații ca acestea se vor cumpăra pe întrecutele, nu numai în Ardeal, unde fusese, și în părțile ungurești, pentru cari căpătase și invoice dela patriarhul sârb de Carlovăț, dar la el, în Țara-Românească, în Moldova, unde merse și fu bine primit, în Basarabia, de unde i se scrisese călduros.

Dar la urmă se alese o mare încurcătură și desiluzie. Frumosele volume ale Mechitariștilor nu erau luate nici de curiozitate. Abia se cumpără, mai mult de milă, exemplare de Eforia școlilor, de Mitropolie. Câteva par să fi pătruns, cu ajutorul Mitropolitului Veniamin, și în Moldova. Bietul Macarie, pe urma căruia a mers în căntări și alt dascăl, vestit prin alte alcătuiuri, Anton Pan, căzû în uitare.

Dăm aici câte scrisori ale lui sau despre dânsul și lucrul lui se află în arhiva casei Pop.

Sibiu, 2/14 Noemvrie 1821. «Stan Popovici.» «Pe părintele Macarie [Portarie] l-am recomandarisi dumatile; te poftescû a-lû priimi și a-i da mină de ajutoriû la tipărirea cărților, cu care am făcut simfonie la aceale cărți.»

Recomandația: Macarie, «dascălul de muzica bisericească, vine la Viena spre tipărirea de doao cărți de cîntări bisericești: Anastasimatiariû și Irmologhionû; carele slovele de note le aduce cu sineș».

[Lugoj], 5 Noemvrie 1821. «Macarie ieromonah, Portarie.» «Acolea la Sibiiû am cunoscut un tarafû din cei ce pizmuesc sporirea și deșteptarea neamului nostru, foarte înprotivnic asupra lucrului mieû: unul care în toate zilile mă colachefsea, și-l dam inima, toemaî la plecare-mî viind, ș'aû vărsat otrava și patima, și cu un chip suptire mi-aû spusû că este pusû de alții. Pentru care știû că nu vor înceta în tot chipul de a să sili ca să mînjască bunavoința și osîrdiia domniitale, de vor fi înțelesû că Domniia Ta ești pricinui-toriul acestui sfîntû și folositor lucru. El mie cu acasta nu mi-aû făcut alta, că, adevărat, turburarea pînă acum încâ nu mi-aû trecut, dar rîvna mă mult mi-aû aprinsû. Rog și pe domniata ca întru nimic să nu vă plecați auzul, ci fi patriotû rivnitoriû, nimic inpuțînindu-vă, că acum aû început războiû, și cei văzuți, și cei nevăzuți, iar, după ce să va începe, să vor rușina și unii și alții. Eû fără bunavoința și ajutoriul domniitale nimic nu poç face, și, de să va face, nu numai cinstit numele domniitale va rămîne nemuritoriû, ci să fie prea bine încredințat că și în ceruri să va scrie. [Merge la Pesta.]»

Viena, 10 Februarie 1822. «Macarie ieromonah, Portarie.» «[S'a învoit] cu popii armeni, ca unii ce aû priveleghiuri ca, ori pre ce limbă să poată a tipări,

și slovele cuvintelor le fac ei cu cheltuiala lor, iar notele mele de iznoavă să dreg și să varsă aici. . . Voia noastră era ca să tipărim trei mii de anas-tasimatare, trei mii irmologhii și trei mii grămaticii, câte o mie de fiește-care carte pentru Țara-Românească, pentru Moldova, și câte o mie pentru aceste locuri, — care din toate părțile mi s-a ceriū. [A făcut contract pen-tru cîte 1000 numai, până la răspuns de la] tovarășe: frate mieu și a lui chir Ghiță Opran. . . Eū am oameni de a le trece în țările noastre, precum și într'aceste părți. . . Anatasimatiul și irmologhion cu roșu mai în josū de cîte cincisprezece lei nu le vom da, și grămatica cîte cincī lei. [Are ¼ din ciștig.] Eū, cînd aș avea bani, toată lumea ar cunoaște rîvna care am spre folosul neamului, că mi-aș jârfti și osteneala și cheltuiala, și toate cărțile le-aș împărți de pomană neamului, dar, neavînd, nu poē a nu zice că d[uj]mnezeiasca Pronie m'aū povățuitū de a căștiga puternic ajutorul dom-niilorvoastre spre a săvîrși înfocarea rîvnii meale. [Va mulțami în prefețe.] Că cine altul într'aceste vremi ar fi putut arăta atîta vitejască facere de bine neamului, întocmai cu a lui Ptolomeiū, precum Domnia Voastră? [Vor fi nemuritori pe pămînt și pomeniți în cer. Și-a plătit cheltuielile și datoriile de la Pesta.] Aici, cu toată iconomiia ce aș putea face, cheltuiala este mare: pentru casă la Peste plăteam cîte 20 fiorinī pe lună, aici cîte 42; acolō pe-treecam cu trei fiorinī pe zi, aici îndoit; acolō luam stînjînul de lemne cîte 20, aici cîte 40; să mă desfrînezū să mînînc prin birturi pentru mai lesni-rea, nici nu [m]i s-a cade, nici poē să o fac, ci am slugă cu simbrie, care îmi iaste și tilmaciū, îmi face și bucate, cum și slujaște; căruia sînt îndatorit, că, orfice mînînc eū, aceia să mînînce și el, nedeeșebit de mine întru nimic.»

[Făgăraș], 12 Martie 1822. Voicu [Periețeanu], Stolnic. Pentru tiparul Psal-tichiiilor.

27 Martie 1822. Pentru bani.

Și la 20 Decemvrie 1821: «Trimiț dumitale și această psaltichie, care cu-prinde toate stihurile praznicilor de piste an, care iaste foarte de trebuință, și o cere părintele Macarie, ca să o îmbrace în haină românească. Îi tre-buiaste și o preadoslovie românească, ca să publicarisească această lucrare la neamul românesc: pentru aceia să i să trimită cartea ce-î scriū, prin care îi însemnez chipul în care are a o alcătui, împreunînd cu cartea și psalti-chiia.»

15 Iunie 1823. «[Din Moldova către Macarie ieromonahul. Scriitorul a vor-bit pentru vînzarea cărților cu Cantimir, secretariul Agenției austriace.] Am avut vorbă și cu preosfințitul Mitropolit ca de mai înnainte să alcătuiască școală de a să paradosi, căci fără această nu să va putē lumina neamul.

Aici sânt la Mitropolie vre o trei, care au eşit deplin în sistime noi pe limba grecească; aicea în pare că vor pute să paradosască şi moldoveneşte. Mai am eu un psalt muntean, anume Enache, de câţva ani, la biserica Sfântului Nicolai, care au învăţat sistime noi: are putere şi la sistima veche. Acesta în zice, pe cât s'au piroforisit din gramatică, că poate a cânta şi a paradosi, în[să], de va fi ceva aporie (1), după ce voi veni în patrie, vor veni la Bucureşti de să vor mai lumină. La Chişinău am scris unuia din rude-nile mele, şi acolo sânt câţva psalţi buni a sistimei noi, greci, care mi să pare că vor pute paradosi, căci sânt vre o doi care ştiu moldoveneşte. Aştept să vie cărţile ca să triimit o gramatică şi Anastasimatarion acolo, ca să să facă cercare, şi, dacă psalţi aceia vor putea paradosi, apoi acolo mai multă dragoste vor avea. Adaog a zice că eu nu voi cruţa ostentală ca să pot a spori întru aceasta... Grigore psalt.»

Karlowitz, 8 Iulie 1822. «Stephan v. Stratimirovics» [patriarhul sârbesc] către Gheorghe de Sina. N'a primit încă cartea de cîntări, tipărită de Mitropolitul muntean. «Obwohl mein Wunsch nicht ist dass diese Art des Gesanges, die von der hierlandes üblichen verschieden ist, auch in den kaiserlich-königlichen Ländern eingeführt werde», permite numai findcă exemplarele cele mai multe sunt pentru Ţara-Românească.

Iaşi («Eşil»), 15 Iunie 1823. «Grigoraş Spat.» Trimete răspuns către Macarie. A vorbit cu Cantimir, cu Mitropolitul. Cere «o butcă de Viena, însă făcută de tocmală..., ca să poată sluji şi pentru oraş, şi pentru drum...; văpsăoa să fie vişinie, şi nu cu aur, ci cu argint.»

2 Iulie 1823. «Macarie iermonahul.» În această săptămână scoate colile 18—19 din Irmoloughion. Li scrie bucuroş Spat. Grigoraş Grosul. Propune a face exemplare şi cu «titlu Basarabief, cu numele monarhului şi al arhiereului locului».

10 Iulie—. Acelaş. Anastasimatarul e gata: îl poate arătă mergând la Bucureşti. «Eu acum tipăresc cu patru teascuri», şi va mântui repede. Pentru Basarabia, a merit 500 de exemplare.

5 Septemvrie 1823. Eforia Şcoalelor (Mitropolitul Grigorie, C. Bălăceanu, Iordache Golesecu, Mih[ail] Ghica, Nestor) face contract cu C. Pop, «pentru una mie trupuri psaltichii rumâneşti, ce sânt în trei mi bucăţi, adică Gramatica Psaltichii, Anastasimatarul bisericesc şi Ermoloughion ce s'au tipărit în Viena, cu toată cheltueala dumatiale, şi s'au şi legat dup[ă] forma ce li s'au arătat;

(1) Neputinţă.

care Psaltichii s'au făcut chipzure și cu știrea prea-înnălțatului nostru Domn a să lua pe seama Casei Școalelor, în preț de tl. douăzeci și șapte de mii [din cari se dau 10.000; restul într'un an, cu dobînda de «tl. trei la pungă pă lună».]

Copie legalizată de Agenție.

Rușava, 9 Octomvrie 1823. Stolnicul Voicu Periețeanul. Pentru partea ce are la tipărirea cântărilor lui Macarie. Aghentul vinde în Moldova.— Copie.

Rușava, 16 Octomvrie 1823. Voicu [Periețeanu]. Stol[ni]c. A scris lui Macarie în Moldova că Pop a vândut la București 1000 de Psaltichii «pe 27 sanți, lei».

București, 21/3 Noemvrie-Dechemvrie 1823. «Dimitrachi Med[elni]c[el], [Casielul Casei Școalelor].» N'au sosit Orologhiile, decât numai două, pentru Vodă și Mitropolit. Petrachi Poienaru să stăruie neconținut, căci și el lucrează. «Dar și dum[nea]lui să nu încetează a mă scrie Mitropolitului, Bălăceanului și Bibescului.» Trimete 100 de galbeni la studenții cei doi cari au trecut, zice el, dela Pisa la Paris. Va mai trimete 5.000 lei pentru Psaltichii.

18 Februarie 1824. «Grigorie al Ungro-Vlahiei.» «[S'au primit] cărțile demusichi. Î scrie pentru aceasta și dum[nea]lui Med[er]. Dimitrache, sameș[ul] școalelor... Pentru dascalu ce, și prin scrisori înainte, și prin grai, după buna venire a dumitali aici, v'am rugat... Ci, fiindcă ai aflat că la Viena să află un ipochimenă asemenea după cererea noastră, mergând acolo, veți cerceta și ne veți înștiința, și în a doa scrisoare de la Viena nu faceți nici-o pomenire pentru dascal. De aceea iarăș poftim fiasca dumitali dragoste și răvna patriotismosului ce în faptă ai arătat către patriia noastră, ca să ne înștiințezi... Însă dascalu să fie Rumân, iar nu de alt neam, precum și prin scrisori și grai am poftit pe dum., ca să știm ce urmăre să facem pentru așazarea școalelor rumânești. Pentru Petrache, noi am fost îngrijit ca, la așazarea școalelor, ce s'au făcut prin anafora, și s'au arătat Stăpâniri, să mijlocim și acest ajutor al său, însă nevoile patrii încă până acum nu pot înlesni întărirea acei anaforal, iar, înlesnindu-să și întărindu-să, atunci vom înlesni și ajutorul aceluși tânăr iubituru de învățătură.»

4 Martie 1824. Veniamin Mitropolit Moldaviei. Chitanță de mărfuri aduse prin Gh. Oprian.

29 Iunie 1825. «Grigorie al Ungro-Vlahiei.» «Au adus toată rămășița cărților de musichi, și s'au împlinit lipsa sumei ceî cumpărată, dar în coletul cel trimis cu această rămășiță de cărți, s'au găsit și tablele halcograficești ale musichii, alăturată între dinsele, și o tablă deosebită, ce iaste pe numele sf. bisericii ot Sibiiu, pentru care nici-o pomenire cîndva nu s'au făcut. Și, de s'au făcut aceasta adăogare a însoțiri tablelor ce s'au zis mai sus, după

iconomie d[u]mnezăiască a fi aici la Sfînta Mitropolie, a să întrebuița după vremî, de să va întâmpla să aibă trebuință, vor rămănea întru păstrare spre pomenirea, atît a dum[ital]i, cît și a tot cinstit[ului] neam al dum[ital]i, afară din table, ce iaste pe numele zisei Bisericii care urmează a să afla la locul ei, iar, de nu va fi într'acest chip, veî scrie dum., și să vor trimite înapoi.»

VIII.

Din Ardeal, avem o singură scrisoare de scriitor bisericesc: dela Moise Fulea, ginerele Vlădicăi Moga.

Sibiu, 15/3 Noemvrie 1815. «Moisi Fulea, naț[ional]-director.» Nu poate încă plăti banii împrumutați la întorsul din Viena.

